

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta

Katedra bohemistiky

Galicizmy v současné české slovní zásobě

Gallicisms in Contemporary Czech Vocabulary

Bakalářská diplomová práce

Autor: Tereza Netíková

Studijní obor: Česká filologie – Francouzská filologie

Vedoucí práce: Mgr. Darina Hradilová, Ph.D.

Olomouc 2021

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně pod vedením
Mgr. Dariny Hradilové, Ph.D., a to za využití informačních zdrojů uvedených v
seznamu.

Olomouc, 24. dubna 2021

.....

podpis

Poděkování

Ráda bych vyjádřila upřímné poděkování Mgr. Darině Hradilové, Ph.D. za velice vstřícnou pomoc, rady a doporučení, díky kterým jsem mohla dovést tuto bakalářskou práci ke zdárnému konci.

Obsah

Úvod.....	5
1 Přejímání slov v češtině.....	6
1.1 Proces přejímání slov	7
1.2 Používaná terminologie	11
1.3 Diachronní aspekt přejímání.....	14
2 Formální adaptace přejatých slov	15
2.1 Typy přejímek podle míry adaptace.....	17
2.2 Ortograficko-ortoepická adaptace.....	18
2.3 Tvaroslovná adaptace	20
2.3.1 Neohebné přejímky	21
3 Používání přejímek	23
3.1 Aspekty užívání přejatých slov.....	23
3.2 Postavení přejímek v českém lexiku	25
3.3 Postoj mluvčích k přejímkám	26
4 Přejímání z francouzštiny	28
4.1 Srovnání češtiny a francouzštiny jako jazykových systémů	28
4.2 Obecně ke galicizmům	29
5 Podrobná analýza galicizmů.....	32
5.1 Metodologie a výzkumné otázky	32
5.2 Formální aspekt analýzy.....	32
5.2.1. Slova s adaptovanou formou.....	34
5.2.2. Slova se zachovanou původní formou.....	36
5.3 Sémantický aspekt analýzy.....	37
5.3.1 Sémantické okruhy	37
5.3.2 Vztah významů francouzských slov a galicizmů	41

5.4 Stylistický aspekt analýzy	42
6 Frekvenční analýza	43
Závěr	48
Anotace	49
Résumé.....	50
Seznam literatury	51
Seznam online zdrojů.....	53
Seznam tabulek.....	54

Úvod

Čeština se jako živý organizmus vyvíjí každým dnem a s každým mluvčím, který ji používá pro potřeby komunikace se svým okolím, nabývá dalších rozměrů. Dynamické přeměny se odehrávají zejména na úrovni slovní zásoby, která se nezdědila rozšiřuje o výrazy z jiných jazyků. Dnes si v těchto souvislostech představíme především vliv angličtiny, která díky své důležité roli v mezinárodní komunikaci proniká do lexika v nejhornější míře. Bylo by však mylné se domnívat, že se jedná o jediný zdroj přejímek v češtině.

Ústřední téma předkládané práce představují galicizmy, tedy výrazy s původem ve francouzském jazyce. Motivací pro zpracování tohoto tématu se stala právě skutečnost, že snad z důvodu menšího zastoupení galicizmů v českém lexiku (v porovnání např. s již zmíněnými anglicizmy) není této problematice věnován v české jazykovědě příliš velký prostor. Francouzština jako zdrojový jazyk je však pro českou slovní zásobu stále relevantní. Výsledky její lexikální interakce s češtinou se v této práci pokoušíme průřezově postihnout.

Pro poskytnutí širšího vhledu do zkoumané problematiky se práce nejprve zaměřuje na samotné přejímání slov, možnosti integrace nových jazykových jednotek do celistvého systému a způsoby jejich užívání v komunikaci. Následně se náš zájem zužuje na oblast čerpání lexikálního materiálu z francouzštiny. Tento mezijazykový kontakt je podmíněn charakterem obou zapojených jazykových systémů, ale také různými vnějšími faktory (např. historickým kontextem), jež práce uvádí.

V části samotného zkoumání galicizmů jsou uplatňovány výše uvedené obecné poznatky o přejímkách, které v rámci dané problematiky rozšiřujeme a konkretizujeme. Práce si dává za cíl postihnout obecnou charakteristiku formální podoby galicizmů, jejich sémantických aspektů i rysů stylistických. Výsledná tvrzení jsou vždy dokládána na konkrétním jazykovém materiálu. Práce je v závěru doplněna o frekvenční analýzu výskytu galicizmů v české komunikaci, resp. zde konfrontujeme tyto výrazy s jejich domácími ekvivalenty za účelem zjistit preference mluvčích.

1 Přejímání slov v češtině

Vliv cizích jazyků na češtinu je v dnešním globalizovaném světě nesporný. Projevuje se zejména v množství přejatých výrazů, které v současném lexiku evidujeme. Společně s neustálým pokrokem zejména v oblastech vědy, techniky, kultury a obchodu totiž vyvstává potřeba pojmenovat nové skutečnosti kolem nás. Jeden z nejeftivnějších způsobů, jak tento požadavek naplnit, představuje právě použití lexikální výpůjčky.

Paralelně s dynamickým vývojem naší společnosti se mění i charakter českého lexika. Významným rysem moderního jazyka je jeho tendence k internacionalizaci, tedy mezinárodně srozumitelnému vyjadřování. Není tedy výjimkou, že se přejaté výrazy ustalují paralelně hned v několika různých jazycích. Potřebu simplifikace a demokratizace češtiny, která akcentuje zjednodušování jazyka a kritérium hovorovosti, vyvažuje na druhé straně aspekt terminologizace, který se projevuje začleňováním odborných výrazů i do běžné komunikace. (Svobodová, 2007, s. 6)

Proces přejímání slov mnohdy vyústí ve vznik synonymických dvojic či řad. Původem cizích ekvivalentů lze díky tomu následně užívat také za účelem diferenciaci významu daného českého výrazu. Mnohá přejatá slova pak označujeme jako příznaková, jejich odlišnost od domácích výrazů je často patrná i na první pohled. Proto k nim mluvčí nepřistupují neutrálně a v komunikaci využívají jejich kladných či záporných konotací. (Svobodová, 2007, s. 7)

Při práci s přejímkami je vždy záhodno zvážit, zda se jedná o slova natolik přínosná z hlediska sémantického či stylistického odstiňování, že je nelze nahradit již existujícím domácím výrazem. V opačném případě by docházelo ke zbytečnému hromadění přejatých slov bez jazykové potřeby a následnému nadužívání, které vede až k jazykovému snobizmu. (Svobodová, 2007, s.7) Kritérium přínosnosti je však relevantní a závisí nejen na konkrétním mluvčím či komunikační situaci, ale také se proměňuje v čase. Zatímco na počátku minulého století bylo podle Baboráka (1931, s. 2) nežádoucí používat např. výrazy *apetit*, *kompliment* či *institut*, jelikož čeština disponuje jejich domácími ekvivalenty, dnes jsou tato slova plně začleněna do běžného lexika. Naopak otázku potencionální nahraditelnosti aktuálně pocítujeme především u anglicizmů, jejichž české protějšky v naší slovní zásobě běžně fungují (*job – práce*,

drink – nápoj) a které používáme např. za účelem doplnit svůj projev o určitý nádech exkluzivity či získat sounáležitost v rámci nějaké sociální skupiny. (Svobodová, 2007, s. 7)

1.1 Proces přejímání slov

„Z obecného hlediska je jedním z nejvýraznějších projevů jazykových kontaktů proces přejímání, adaptace a integrace jazykových prostředků v rámci ucelené struktury jazyka a jeho útvarů spisovných i nespisovných.“ (Svobodová, 2009, s. 22) Ačkoliv tento akt probíhá na různých rovinách, tu nejmarkantnější a pro tuto práci nejrelevantnější představuje úroveň lexikální. Zaměříme se tedy na takové procesy, jejichž výsledkem jsou nová slovní pojmenování.

V rámci mezijazykového kontaktu dochází ke styku dvou či více systémů, z nichž každý plní v daném procesu svou specifickou úlohu. **Jazyk výchozí** představuje zdroj lexikálního materiálu a má spíše pasivní charakter, v opozici k němu stojí **jazyk cílový**, který replikuje látku získanou od svého protějšku (Furdík, 1994, s. 95-101). Nový výraz je následně včleněn právě do struktury přijímacího jazyka (Nekula, 2017, in Nový encyklopedický slovník češtiny). Pokud dojde ke zřetězení těchto procesů, jazyk přijímací může zároveň zastávat roli zprostředkovatele nově nabytého výrazu vůči dalšímu zúčastněnému jazykovému systému. **Zprostředkovací jazyk**, jak jej v této funkci nazýváme, má pak většinou prokazatelný vliv na charakter takto předaného materiálu, který může být patrný na formální (grafické, výslovnostní) či sémantické stránce slova, jež se posléze uplatňuje v rámci cílového jazyka. (Svobodová, 2009, s. 22)

Podle Svobodové (2009) má proces přejímání selektivní charakter. Zpravidla jej podmiňuje existence tzv. **mezery (hole, lexical gap)**, v jejímž důsledku dochází k nemožnosti realizovat určité komunikační potřeby společnosti, která používá daný jazyk. Aby tento systém fungoval jako prostředek efektivní komunikace, vyvstává následně přirozená nutnost v něm takovou mezeru odstranit, resp. ji zaplnit funkčním jazykovým prostředkem. Pokud neexistuje uspokojivé řešení v rámci téhož jazyka,

system si obvykle dopomáhá na extralingvální úrovni, tedy replikací materiálu z jazyka cizího. (Svobodová, 2009, s. 22)

Důvodem pro přejímání slov je nejčastěji potřeba komunikačně uchopit realie nevlastní českému prostředí, tedy skutečnosti původně relevantní pouze pro určité společenství, dnes však plně funkční v mezinárodním kontextu (např. ruská balalajka či francouzská bageta). Podle Grzegy (2003, s. 22-42) dochází k přejímání slov také kvůli potřebě diferencovat různé stylistické odlišnosti v našem vyjadřování. Jako další významný faktor vystupuje v těchto procesech také analogie (adaptace výrazů v návaznosti na předchozí přejímky) či případně i prosté ulehčování si práce při převodu textu z cizího jazyka do češtiny ze strany překladatelů, jakkoliv mohou být takové situace v rozporu s primárním požadavkem zaplnit mezery jazykového systému. (Svobodová, 2009, s. 23)

Průvodní jevy procesu přejímání slov představují dle Svobodové (2009) zásahy do celistvosti jazykového systému. Se začleněním jednotek typologicky i geneticky odlišných do struktury jazyka se totiž neodmyslitelně pojí určité narušení jeho soudržnosti. V češtině se pak jedná zvláště o problematiku rozporu mezi psanou a výslovnostní podobou daného slova a také o otázku nesklonnosti, která ústí ve větší analytičnost jazyka. Z hlediska charakteru lexémů lze konstatovat, že se v důsledku přílivu přejatých výrazů kvantitativně posiluje pozice značkových pojmenování ve srovnání s původnějšími popisnými. V důsledku implementace pravidel cizích danému jazyku do jeho struktury dochází k následné modifikaci pravopisné i syntaktické, relativizaci ortografických zvyklostí atd. Z hlediska sémantického také nelze opomenout rozdílnost kulturní či sociolingvistickou, která se v takových procesech mnohdy odráží. (Svobodová, 2009, s. 23)

Dle Furdíka (1994, s. 95-101) sestává samotný akt transferu lingvistického materiálu mezi dvěma jazyky ze tří fází, a sice **interference**, **adaptace** a **integrace**, které lze následně detailněji charakterizovat:

Fáze **interference** zahrnuje prvotní kontakt dvou jazyků. Ten se realizuje tak, že v cílovém komunikačním systému použijeme určitý cizí výraz, a to zpravidla v rámci pro něj příznačného kontextu. Takový kontakt může být zprvu nahodilý a vůbec nemusí primárně směřovat k začlenění daného slova do lexika jazyka. Motivací

k volbě cizího prostředku pro účely dané komunikační situace může být mluvčímu např. jazyková aktualizace, která spěje k ozvláštňení komunikátu a zvyšuje vnímavost jeho příjemců. Jak již bylo uvedeno výše, výraz se může v jiném jazyce vyskytnout také v důsledku analogie či nedbalého překladu. V takových případech se nezdá stává, že danému prvku zůstane statut okazionalizmu a kvůli nemožnosti šířeji se v jazyce uplatnit do něj nakonec hlouběji nepronikne. Na pomezí těchto dvou poloh, tedy (ne)ujmutí se v novém jazykovém systému, řadíme situace, v nichž jsou cizorodé prvky užívány jako výrazy citátové či jako výsledky míšení kódů. Takové případy ale mohou mít dočasné trvání a po určité době periferního užívání je u mnohých z nich přehodnoceno jejich postavení ve vztahu k novému jazyku, což vede k možnosti následné adaptace. (Svobodová, 2009, s. 23)

Aby však slovo mohlo plně fungovat v cílovém jazykovém systému, podle Svobodové (2009) je třeba alespoň do určité míry přizpůsobit jeho charakter novému prostředí. To se děje v rámci **adaptace**. Modifikační procesy probíhající v této fázi jsou plně individuální a závisí na konkrétních jazykových systémech, které vstoupily do vzájemného kontaktu. Další významné faktory ovlivňující charakter těchto změn představují *„systémová rozdílnost přejímaného prostředku oproti domácím prostředkům obdobného typu, aktuální stav úzu v souvislosti s jeho užíváním, analogie s jinými jazykovými prostředky domácími i přejatými atd.“* (Svobodová, 2009, s. 23) Svůj vliv mohou mít v této fázi také skutečnosti stojící mimo čistě lingvistickou doménu (např. sociální, psychologické či ekonomické).

Průběh finálního úseku přejímání, **integrace**, je velmi individuální a plně závislý na konkrétním zkoumaném jazykovém materiálu. Z lexikálního hlediska představuje významné kritérium frekvence používání nového výrazu v české slovní zásobě. Ta je zpočátku spíše nízká a u mnohých nepůvodních lexémů se její charakter nemění, jiná slova ale mají potenciál proniknout postupným zdomácněním z jazykové periferie do přechodné oblasti, popřípadě do samého jádra slovní zásoby. Jejich konečné zařazení záleží kromě četnosti výskytu také na jejich formě a sémantickém přínosu, který pro cílový jazyk představují. V neposlední řadě se do této skutečnosti promítá i stylový aspekt problematiky – tedy i oblast, pro niž jsou dané lexémy typické, determinuje jejich užívání v cílovém jazyce. (Svobodová, 2009, s. 23-24)

Jazyková periferie zahrnuje slova ne tak hluboko zanesená do lexikálního systému. To implikuje vyšší dynamičnost jejich formy, a tedy větší míru variantnosti jednotlivých lexémů oproti jádru slovní zásoby. Z hlediska sémantického se jedná o slova s užší uplatnitelností, protože je většinou lze použít pouze v rámci pro ně příznačných komunikačních okruhů (např. argotizmy, sociolektizmy či odborné termíny). Vymezení středu a periferie slovní zásoby však není statické a v závislosti na užívání lexémů se může měnit. Konkrétně přechodu původně periferních výrazů směrem ke středu slovní zásoby významně napomáhá determinologizační tendence, již podporuje především styl komunikace masmédií. Hromadné sdělovací prostředky mohou kromě vyzdvížení daných lexémů také modifikovat významy slov či jazykový úzus s nimi spjatý. Tímto způsobem např. některá dříve neutrální slova dostávají expresivní příznak (*sondovat, klima*). (Svobodová, 2009, s. 24)

I podle příslušnosti k jazykovému centru či periférii lze vydělit přejatá slova na dva extrémní protipóly. Na nich se nachází „*prostředky zdomácnělé, plně přizpůsobené (formou, resp. hláskovou stavbou a mluvnicky) systému přijímajícího jazyka a následně začleněné do jeho dalších subsystémů (zejména slovtvorného), a tedy integrované, a na druhé straně prostředky nepřizpůsobené, neintegrované.*“ (Svobodová, 2009, s. 24) Mezi těmito dvěma pomyslnými body se pak ve větší či menší vzdálenosti od jednoho k druhému vyskytují slova, která, ačkoliv přísluší do jádra slovní zásoby, stále nesou určitý příznak cizosti, který je patrný jejich uživatelům. Znovu lze však poznamenat, že i takový zprvu významný rys může být v důsledku vyšší frekvence jejich používání postupně oslabován až odstraněn. (Svobodová, 2009, s. 24)

Časové hledisko lze tedy zařadit mezi další faktory, které mají významný vliv na proces začlenění lexému do cílového jazyka. Se zvětšující se dobou uplynulou od prvotní fáze procesu, tj. interference, se dle Svobodové (2009) úměrně zvyšuje šance lexému stát se plně adaptovanou jednotkou přijímajícího jazyka. Toto tvrzení dokládá mimo jiné materiál původem z latiny a románských či germánských jazyků, který se do češtiny dostal v 19. stol., tedy v době jejího formování jako spisovného jazyka, a proto by u slov jako *škola, pošta* či *děkovat* dnes málokdo pocíťoval jejich nečeský původ. Daná teze však není univerzálně platná, jedná se spíše o pravděpodobnostní poznatek, jelikož existuje i značné množství dávno přejatých,

nicméně v češtině stále pocitově cizích výrazů. Důležitou úlohu má přirozeně i funkce přejímky, resp. její potencionální nahraditelnost v daném jazyce, a v neposlední řadě také samotný původ jazykového materiálu. Obecně můžeme konstatovat, že k plné adaptaci inklinují spíše lexémy se zdrojem v jazycích typologicky blízkých češtině, což lze dobře demonstrovat opět na období národního obrození, kdy zdroj nových slov tvořila ruština či polština. (Svobodová, 2009, s. 24-25)

1.2 Používaná terminologie

V oblasti přejímání jazykového materiálu, konkrétněji hovoříme-li o lexikálním aspektu tohoto procesu, nemá česká lingvistika zavedený jednoznačný terminologický aparát. Pojmenování používaná v těchto souvislostech se různí. Ačkoliv byly dané termíny možná primárně zavedeny s ambicí rozlišit charakter jednotlivých jevů spjatých s procesy přejímání slov, v praxi fungují spíše jako synonyma.

Mezi nejběžnější pojmy patří ty utvořené za účelem distinkce míry počestvování přejatých slov. Podle Svobodové (2009) zde stojí na jedné straně **slova cizí**, tedy taková, která si nejvíce ponechávají svou původní podobu, a **slova přejatá**, tedy ta blíže cílovému jazyku, jehož právoplatnou součástí představují. Toto rozlišení koreluje s anglickými termíny **foreign words** a **loan words**. Problematika označení však spočívá v tom, že v praxi se jako „cizí slovo“ chápe každé slovo v daném jazyce nepůvodní. I pro takové lexémy existuje samostatný termín – **slova cizího původu**. Skutečnost, že se však více vžilo první z výše uvedených označení, potvrzuje i fakt, že materiál pro zkoumání této problematiky shrnují publikace, které se nazývají slovníky cizích slov. (Svobodová, 2009, s. 25-26)

Jako nejprůběhavější (a proto v této práci nejhojněji používané) se nám jeví označení obecně všech nepůvodních výrazů jako **slov přejatých**, případně jako **(cizojazyčných) přejímeček**, jelikož oba termíny vychází z pojmenování procesu, který daná slova bezpodmínečně absolvují. Pro povšechné uchopení dané skupiny slov se aplikuje také termín **výpůjčky**, který, ač dobře funguje ve vztahu se svými anglickými protějšky **loanwords** a **borrowings** (Duckworth, 1977, s. 36-56), však svou podstatou dle Svobodové (2009) implikuje jakési očekávané „vrácení“, ke kterému ovšem

nemůže dojít. Také jej lze mylně chápat jako vymezený pouze pro označení slov příležitostně „vypůjčených“ pro potřeby dané komunikace, tedy **slov citátových**. Pokud však budeme problematiku nazírat optikou zdrojového jazyka, jeví se takové označení jako opodstatnitelné, jelikož na rozdíl od jiných termínů reflektuje skutečnost, že daný výraz sice proniknul do dalšího či dalších jazykových systémů, současně ale zůstal v tom domácím zachován. Jinou možnost, jak označit nepůvodní výrazy v češtině, představuje pojem **xenizmus**, který zavedl W. Moser. Pojmenoval takto prostředky samotného jazyka i ty stojící mimo něj, které svou odlišností od zvyklostí v rámci daného systému vyjadřují stigma cizosti, jež v sobě nesou (Svobodová, 2009, s. 26). V našem prostředí byl pak tento termín rozšířen především zásluhou F. Daneše. Tento lingvista Moserovo pojetí xenizmů poněkud posunul a chápe je obecně jako „*rezultáty mezijazykové interference, většinou podmíněné kontakty mezi lidmi, jazyky a kulturami.*“ (Daneš, 2002, s. 29)

Detailnější terminologie pak třídí jednotlivé přejímky dle jejich zdrojového jazyka. V dnešní době nejpočetnější takovou třídu představují **anglicizmy**, další pro kontext češtiny důležitou skupinu tvoří **germanizmy**. Ačkoliv by se mohlo zdát, že je tato skupina nadřazená anglicizmům, resp. je zahrnuje, budeme-li chápat angličtinu coby jazyk tradičně označovaný jako příslušící do germánské jazykové rodiny, obecně platí, že germanizmy vnímáme jako označení pro slova, která do českého lexika přišla z němčiny. Obdobné překrývání kategorií reprezentuje i označení **romanizmy**, které u daných výrazů primárně implikuje, že lze jejich původ hledat v některém z románských jazyků (Svobodová, 2009, s. 25-26). Tuto teorii nicméně ani tak nenarušuje skutečnost, že v procesu přejímání značné části těchto slov figurovala jako zprostředkovací jazyk angličtina, jako spíše fakt, že až jedna polovina anglicizmů má ve skutečnosti svůj původ v latině, tedy v jazyce románském (Baugh, 1993). Pojetí do takové míry široké, že bychom všechny existující výrazy s podobným vývojem označovali jako romanizmy, ovšem není v rámci synchronního zkoumání lexika jistě žádoucí, poněvadž by bylo příliš zkreslující v otázkách relevantních pro současnou lingvistiku. (Svobodová, 2009, s. 25-26)

Velmi významnou část přejatých slov představují tzv. **internacionalizmy**, také označované jako **mezinárodní výrazy**, tedy lexémy, které se v podobné formě uplatňují ve více jazycích (O. Martincová, 2017, in Nový encyklopedický slovník češtiny). Internacionalizmy pochází nejčastěji ze staré řečtiny či latiny, dnes je jejich zdrojem především angličtina. Její lexikální vliv je v češtině patrný především v rámci tematiky technických odvětví či sportu. Mezinárodně rozšířené výrazy ale obsahuje také italština, která jiné jazyky obohatila zejména v oblasti hudební terminologie. (Svobodová, 2007, s. 7-8)

Jako podmnožinu internacionalizmů někteří lingvisté vyčleňují skupinu **evropeizmů**. Tato slova se svým působením omezují na areál našeho kontinentu a neřídka pocházejí z latiny či řečtiny. Vyskytují se především v lexiku románských jazyků, odkud mohou přecházet i do češtiny. (Svobodová, 2009, s. 25)

Nejvíce rozšířené internacionalizmy představují slova, která vznikla z latinských výrazů *mobilis* (*mobil*, *mobilní*, *automobil*) či *modernus* (*moderní*), z řečtiny lze jmenovat např. *autos* (*automobil*, *automat*). Podle Svobodové (2009) je pro češtinu typické také tvoření nových výrazů prostřednictvím afixace s pomocí např. latinských prefixů *post-* (*postapokalyptický*) nebo *re-* (*rekatolizace*) či řeckých *anti-* (*antikorozní*) nebo *dys-* (*dyslexie*) apod. Ačkoliv jsou tato slova nepůvodní a často primárně používaná v rámci různých odvětví jako součást jejich specifické terminologie, mnohá z nich postupně zevšedněla a jsou dnes v povědomí i neoborné veřejnosti. (Svobodová, 2009, s. 25)

Závěrem podkapitoly věnované terminologii uvedme označení **pseudopřejímky**, kterými Svobodová (2009, s. 29) označuje „*přejímky zdánlivé, resp. nepřesné, které sice svou formou na angličtinu jako výchozí jazyk poukazují, ale jsou do jisté míry adaptované.*“ Do této oblasti spadá např. slangismus *gólman*, který, ač složený ze svou anglických slov, neodpovídá anglickému ekvivalentu českého *brankář* – *goalkeeper*. (Svobodová, 2009, s. 28-29)

1.3 Diachronní aspekt přejímání

Jak již bylo zmíněno, proces přejímání slov probíhá v důsledku jazykových kontaktů mezi národy a etniky. Ty se v minulosti lišily různou dobou trvání, intenzitou či samotným charakterem přenosu lexikálního materiálu – někdy do cílového jazyka pronikly pouze jednotlivé, častokrát zkomolené výrazy, jindy mělo přejímání systémovější ráz a nová slova se v lexiku chovala autonomně. Díky nezávislosti na zdrojovém jazyce se rychle adaptovala dle pravidel cílového jazykového systému, který doplnila. Takové výpůjčky reprezentují mj. slova řeckého či latinského původu, která se i v mnoha dalších jazycích uplatňují např. v oblasti kultury či v rámci specifických terminologií. Přejaté výrazy mohou následně podléhat dalšímu vývoji v rámci samotného jazykového systému, a to v důsledku jiných cizojazyčných vlivů či např. faktorů politických (konfrontace národního a oficiálního jazyka na určitém státním území apod.). (Svobodová, 2007, s. 10-11)

V průběhu dějin se podle Svobodové (2007) přejímání nejčastěji realizovalo na základě přímého kontaktu dvou jazyků, jenž byl zajišťován mluvčími, kteří přišli do styku s příslušníky cizích národů kvůli svému povolání. Jednalo se např. o obchodníky, jejichž řemeslo předpokládalo časté zahraniční cesty, nebo pracovní sílu, která přicházela na naše území, aby zde dlouhodobě či přechodně pobývala (ve středověku tuto skupinu reprezentovali řemeslníci, později v 16. či 17. stol. např. italští stavitelé či hudebníci). Ve stejné době k jazykové výměně přispívaly také pobyty studentů na různých zahraničních univerzitách či mezinárodní kontakty šlechty.

Jak již bylo zmíněno, přenos slov mezi jednotlivými jazyky mnohdy neprobíhá pouze v rámci dvou lexikálních systémů, ale jako mezičlánek takových procesů se jich účastní i tzv. **zprostředkovací jazyk**. Ten daný lexikální materiál nějakým způsobem ovlivňuje, a to ať už z formálního hlediska, tak může způsobit i významový posun slova. V českém kontextu takto působila především němčina, jejímž prostřednictvím se do našeho lexika dostaly např. v dobách raného feudalizmu výrazy původem francouzské či italské. (Svobodová, 2007, s. 11-12)

Lexikum ovlivnily i politické mezníky dějin (kromě již zmíněné problematiky oficiálního jazyka také např. migrace vojáků a jejich pobyt na určitém území). Podle Svobodové (2007) takové faktory často přinášely do češtiny i jiná slova než ta z jazyků sousedních států. Dělo se tak např. důsledkem kolonializmu, kdy byl zaznamenán příliv výpůjček z jazyků geograficky vzdálenějších češtině (francouzština, španělština, angličtina). Také s rozvojem kapitalistické společnosti do našeho jazyka pronikly specifické cizojazyčné vlivy, a to především z románsky či germánsky mluvících oblastí. Během pobělohorského období zesílila na našem území pozice němčiny vůči češtině, reakcí na tuto skutečnost se následně staly puristické snahy příznačné pro období národního obrození. Zásadní válečné dějinné milníky následujícího století neměly výrazný lingvistický dopad, po roce 1945 ale evidujeme nárůst přejímek a kalků z ruštiny. V současné době čeština projevuje tendence k přejímání především z angličtiny.

Kromě přímých kontaktů se jazyky v průběhu dějin navzájem přibližovaly i prostřednictvím psaných styků ve společnosti. Do tohoto okruhu spadá hlavně publikační činnost vědeckého a technologického zaměření a zčásti také obchodní korespondence mezi domácími a zahraničními subjekty. Není překvapující, že takto obohacena byla čeština především v oblasti odborné terminologie, mimo to zde však evidujeme i nezanedbatelný příliv výrazů z běžného života a kultury, slova spjatá s tradicemi i reáliemi cizích území. (Svobodová, 2007, s. 12-15)

2 Formální adaptace přejatých slov

Na základě stupně počestění můžeme v jazyce odlišovat slova, která mají status cizích výrazů, a na druhé straně takové lexémy, které jsou obecně chápány jako součást domácí slovní zásoby a v závislosti na tom se také pracuje s jejich výslovnostním aspektem či zařazením do českého deklinačního systému. Přestože lze teoreticky tyto dvě kategorie rozlišovat použitím odlišných terminologických označení (tzv. **cizí slova**, **slova přejatá**), v praxi se tak neděje z důvodů nastíněných v kap. 1.2.

Jako nadčasové se ukázaly být poznámky k bádání v oblasti přejatých slov od V. Mathesia, který během své činnosti dospěl k následujícím závěrům: Mezi hlavní odlišnosti přejatých slov od těch ryze českých patří repertoár jejich fonémů, příp. také charakter přízvuku, který se v daném slově, potažmo jazyce uplatňuje. Fonologický či fonetický aspekt cizích slov je mnohdy proměnlivý – objevují se např. případy kolísání z hlediska kvantity (*bonbon – bonbón*). Kvůli nesplynutí přejímek s českým morfematickým systémem dochází k prohlubování odlišnosti od domácích lexému v případě slovotvorby (alternující fonémy v procesu odvozování). Také jejich grafická a zvuková forma spolu mnohdy nejsou v souladu. I když jsou tyto poznatky obecněji uplatnitelné, Mathesius hodnotí zkoumání všech přejatých slov najednou jako zkreslující a doporučuje přistupovat samostatně k jednotlivým skupinám přejímek z daného jazyka. (Mathesius, 1947, str. 96-109)

Samotný proces formální adaptace v jazyce probíhá zejména za účelem zprostředkování nových lexémů mluvčím v takové formě, aby daným výrazům byla schopna porozumět široká veřejnost. Dále se adaptace podle Svobodové (2007) vyznačuje svým dynamickým charakterem, tj. konstantním trváním. Výrazy se v rámci jednotlivých částí těchto procesů více či méně modifikují, a to dle různých vlivů: stáří přejímky, typologická odlišnost jazyka zdrojového od cílového, sémantická relevantnost nové jednotky v celkovém systému, schopnost výrazu účastnit se slovotvorných procesů, četnost jeho používání a oblast uplatnění (slova zapojitelná do všední komunikace mají sklon k hlubšímu začlenění), také rozhoduje příslušnost k dané slovnědruhové kategorii aj. Relevance jednotlivých faktorů je odlišná, mohou být mezi sebou i vzájemně propojeny. (Svobodová, 2007, s. 30)

Přizpůsobení cizí jednotky českému úzu podněcuje především již zmíněný nesoulad grafické a výslovnostní stránky výrazu v cílovém jazyce, ale také potřeba začlenit lexém do flexivního systému češtiny. Pokud tvrdíme, že je počestění žádoucí mj. proto, aby byly nepůvodní výrazy uchopitelné i pro laiky, logicky vyplývá, že v odborných sférách tyto procesy probíhají méně a někdy může docházet i k jejich záměrnému zamezení. Důsledkem integrace nových lexikálních jednotek do jazyka se mnohdy stává, že se v cílovém systému objeví hláskové skupiny pro něj netypické, s nimiž lze následně pracovat např. v oblasti vyjadřování expresivity. Další kritérium pro míru adaptace představuje formálnost komunikátu – v méně závažných komunikačních

situacích se lze setkat s počestěním ve větším rozsahu, který se vymyká normě. (Svobodová, 2007, s. 30-31)

2.1 Typy přejímek podle míry adaptace

Proces přejímání slov lze obecněji pojímat jako činnost zahrnující nejen formální a sémantické přizpůsobení původem cizích slov, ale také aplikování v jazyce nepůvodních modelů při procesu tvoření slov z materiálu domácího. Taková činnost se nazývá kalkování. (Svobodová, 2007, s. 26)

Právě z hlediska adaptace lze původem cizí lexémy dělit na následující kategorie¹:

I. Lexémy původní, neadaptované

U těchto slov detekujeme nejnižší, resp. nulový stupeň adaptace přijímacímu jazyku. Mluvíci s nimi zachází záměrně jako s cizími, jedná se tedy o **slova citátová**. Tyto výrazy si zachovávají v nejvyšší možné míře svůj původní pravopis i výslovnost. V závislosti na formální podobě se obvykle používají pouze v komunikačních situacích spadajících do specifických profesních, sociálních či kulturních okruhů, kde svým charakterem přispívají k intelektualizaci daných komunikátů. Z větší části se jedná o slovní spojení, např. lat. *modus vivendi* či *status quo*, fr. *faux pas*, *par excellence* aj., řadí se sem ale i nesklonná jednoslovná označení (*barbecue*, *forte* atd). V rámci této kategorie lze vyčlenit skupinu tzv. **okřídlených slov**, tedy frází, které se v původní formě využívají i mimo hranice svého zdrojového jazyka (*carpe diem*, *cherchez la femme* atd.).

II. Slova přejatá, v čeština adaptovaná

Tuto skupinu tvoří přejímky, které v české slovní zásobě nefigurují dlouhou dobu, a proto jsou pocíťovány jako cizí, jelikož stále nesou určitý formální znak odlišnosti, nebo z toho důvodu, že označují v našem prostředí neobvyklé skutečnosti. Proto pravopis některých z těchto výrazů není ustálen, a lexémy se tak realizují ve více

---

¹ Uvedená klasifikace staví na pracích např. B. Havránka, J. Filipce a F. Čermáka, R. Blatné, P. Sgalla a J. Panevové (Svobodová, 2007, s. 26).

(obvykle dvou) variantách. Do této kategorie ovšem spadají i výrazy běžně vnímané jako domácí, u kterých se povědomí o jejich nečeském původu během let užívání vytratilo (*celer, muset, vzduch*). Specifickou oblast zde tvoří hybridní kompozita sestávající z jednoho domácího a jednoho přejatého prvku (*rychlodabing, videopřehrávač*; také sem zahrnujeme výrazy využívající cizí afix, např. *antisoutěž*).

III. Kalky, tj. doslovné překlady

V rámci této třídy lze zmínit slovotvorné kalky, které byly utvořeny pomocí překladu jednotlivých svých komponentů, příp. substitucí jednoho z nich (*daleko-hled – teleskop, polo-ostrov – Halb-insel*). Kalky se realizují nejen jednoslovně, ale také jako ucelené výroky, např. *mít něčeho až po krk* – z angl. *up to neck* (varianta českého *až nad hlavu*), nebo syntagmata, a to zprav. jako v daném kontextu zažité spojení substantiva s atributem (*uživatelsky přívětivé prostředí – user friendly environment*). Kromě výše uvedených frazeologizmů existují také kalky sémantické (např. slovo *myš*, původně omezené na označení druhu hlodavce, rozšířil překlad z angličtiny o název pro ovládací zařízení počítače). (Svobodová, 2007, s. 26-28)

2.2 Ortograficko-ortoepická adaptace

Tato kapitola si dává za cíl pojednat o změnách, které nastávají v důsledku adaptace přejímek, a to především o těch týkajících se jejich pravopisné a výslovnostní podoby. Jelikož jsou tyto dva aspekty slov navzájem provázané, jeví se jako vhodné se jimi zabývat současně. Obecně však lze tvrdit, že lexémy pocházející z jiných jazyků podléhají v češtině adaptaci po výslovnostní stránce takřka bez výjimky, oproti tomu existuje více případů, kdy slovo zachovává svůj originální pravopis i v prostředí jiném, než je jeho původní jazyk.

Podle Svobodové (2007) mezi výrazy, které prošly ortografickou adaptací a jejich psaná podoba se tedy řídí pravidly českého pravopisu, patří např. *skútr* či *spíkr*. Taková slova pak disponují příslušností k odpovídajícímu deklinačnímu typu, který je jim přiřazen právě na základě jejich počestělé formy. Tím pádem mohou v mnoha případech vyvolávat pocit systémové původnosti (např. *kapesník, salát, talíř*). Jiné výrazy ale v určité míře stále nesou jakýsi aspekt cizosti – ať už se jedná o hlásky

netypické pro cílový jazyk nebo jejich podobně neobvyklá seskupení (*ragú, fúze* či *poezie, trauma*). (Svobodová, 2007, s. 31)

Slova neadaptovaná mají zachovanou originální podobu svého pravopisu. V této oblasti lze dále rozlišit lexémy i přes ortografickou ustrnulost příslušící k danému deklinačnímu typu, či naopak takové, které zůstávají mimo deklinační působení češtiny. Ty jsou označovány jako **nesklonné**, tzv. **citátové výrazy** – viz kap. 2.1. (Svobodová, 2007, s. 31)

Co se týče ortoepického přizpůsobení přejímek, i v tomto hledisku se projevuje tendence dodržovat český úzus. V důsledku toho probíhá substituce nepůvodních hlásek jim nejbližšími domácími či dosazení přízvuku na začátek lexému. Dnešní tendence jsou ale v tomto smyslu poněkud protichůdné, zvláště pak u zacházení s anglicizmy, které do češtiny přicházejí v nemalém množství a u nichž mnohdy upřednostňujeme výslovnost původní, zejména v profesionální sféře, kde je též předpoklad větší znalosti cizího jazyka ze strany mluvčích i adresátů. S výslovností souvisí i problematika kolísání mezi jednotlivými jejími formami pro daný výraz, která je v největším rozsahu patrná u nově počestěných výrazů. Není ale výjimkou ani u starších přejímek, např. v případě slov *menu* či *bufet* jsou variantní formy jejich správné výslovnosti již kodifikovány.² (Svobodová, 2007, s. 31-32)

Protože jsou nově přejatá slova ze své podstaty těžko zachytitelná jazykovými příručkami, které by definovaly správnost jejich psané či výslovnostní stránky, je rozkolísanost jejich formy nasnadě. Podle Hausera (1980) není jako počestění hodnoceno např. psaní grafémů *z* či *th* v původně řec. slovech (*emfáze, téma*). Patrnější změny pravopisu celého lexému, např. dle české fonetiky upravené výrazy z angličtiny či francouzštiny (*ofsajd, parfém* místo původních forem *offside, parfum*), už se jako počestění klasifikují. (Hauser, 1980, s. 53)

Při zpětné kodifikaci se přihlíží i ke skutečnosti, zda se daný lexém v češtině primárně objevil v písemné formě, či mluvené (resp. zvukové) podobě, přičemž u anglicizmů může jejich výslednou adaptovanou formu determinovat i přesný geografický původ (odlišnosti britské a americké, příp. jiné angličtiny). Podle Svobodové (2007) je třeba

---

² *menu* [meny i menu], *bufet* mask. [bufet], neut. [bifé]

k počešťování přistupovat co možná nejvíce systematicky a používat buď ryze originální formu slova, nebo jej celé přizpůsobit systému, do nějž je začleněno. Jako nevhodné shledává hybridní přejímky, které disponují částí počeštěnou (zpravidla vlivem výslovnosti) i původní, nicméně i takové pravopisné varianty bez ohledu na zdánlivý nesoulad komponentů své struktury v českém lexiku fungují (*brířing, míting*). (Svobodová, 2007, str. 33)

Variantnost realizace nepůvodních lexémů však nemůže být vnímána pouze jako negativní element či komplikace v jazykovém systému. Rozdílných forem téhož slova lze totiž užívat v rámci stylové diferenciaci či práce se sémantickým odstiňováním v intencích daného výrazu. Například dvojice *showman* – *řoumen* navzdory stejnému původnímu denotátu v českém lexiku nefunguje synonymně – počeštěná varianta nese expresivní až pejorativní příznak (neoznačuje tedy neutrálně jakéhokoliv umělce, ale spíše rádoby baviče, někoho s touhou se předvádět před ostatními). Pokud jde o rozlišení z hlediska stylu, jazykový úzus tíhne spíše k používání originální ortografie v oblasti odborné oproti obecnému trendu počešťování v ostatních komunikačních okruzích. (Svobodová, 2007, str. 34)

2.3 Tvaroslovná adaptace

Jednu z velmi důležitých částí formální adaptace přejímek představuje jejich začlenění do tvaroslovného, tj. morfologického systému češtiny. Tento jazyk disponuje velmi silným flexivním principem, tudíž se vyznačuje existencí deklinačních typů. Jim náleží specifické soubory koncovek, které se používají pro vyjadřování gramatických kategorií českých substantiv. Pro úplné fungování přejímek v češtině je nutné, aby příslušely k jednomu z takových typů, a tudíž s nimi mohlo být v komunikaci zacházeno jako s domácími výrazy.

S tvaroslovnou adaptací volně souvisí také začlenění přejímek do systému morfologicko-slovotvorného, které se kromě substantiv týká i dalších slovních druhů (adjektiv, sloves, příp. adverbii). Následkem toho pak lze s výrazy pracovat i na slovotvorné úrovni, tedy využívat je k rozšiřování slovní zásoby o nové lexikální jednotky. Prakticky se jedná o připojení slovotvorných formantů k přejímkám v rámci

slovotvorných procesů. V češtině lze hovořit o sufixaci, tedy tvoření slov adicí přípony, příp. prefixaci (připojení předpony) či kombinaci obou. (Svobodová, 2007, s. 50)

Jelikož daná problematika sestává především ze studia morfémů typických pro jednotlivé slovní druhy a jejich fungování v rámci skupiny přejatých výrazů, naše práce, která je zaměřena převážně na jazykovou oblast lexikální a nikoli morfologickou, se omezuje pouze na toto stručné nastínění tematiky tvarosloví a slovtvorby v kontextu přejatých výrazů. Následně práce pojednává o výrazech, které do českého morfologického systému nepronikají, tudíž tvoří specifickou část slovní zásoby.

2.3.1 Neohebné přejímky

Přejaté lexémy, které, ačkoliv ve slovní zásobě figurují ve funkci substantiv, adjektiv či verb, netvoří paradigma, označujeme jako nesklonné. Podle Svobodové (2007) ve flexivních jazycích mohou tyto prvky zdánlivě stát v opozici k domácím výrazům, i přesto však reprezentují podstatnou součást jazykových systémů. K nesklonnosti tíhne jazyk zejména při adaptaci takových výrazů, u nichž je třeba co nejvíce zachovat jejich původní podobu, a to např. kvůli snadnému rozpoznání jejich významu i mimo intence zdrojového jazyka nebo pak již v jazyce cílovém, kde vstupují do různých vztahů. V návaznosti na to nemohou takové prvky lexika využívat flexi pro vyjádření svého konkrétního větněčlenského uplatnění, a musí si tak vypomoci jiným způsobem. (Svobodová, 2007, s. 37)

Pokud se zaměříme na substantiva, v češtině patří všichni zástupci této kategorie k určitému gramatickému rodu. Protože je tato příslušnost nezbytná pro jejich správné fungování v jazykovém systému, při procesu přejímání podstatných jmen se fáze přiřazení rodu danému lexému nalézají na pomyslném začátku jeho působení v cílovém jazyce, resp. hned za úplně prvotní částí, kdy je slovo používáno zpravidla jako citátové. O výsledném zařazení nejčastěji rozhoduje zakončení daných výrazů či, pokud je k dispozici, jejich český sémantický protějšek. (Svobodová, 2007, s. 37)

U starších přejímek podle Svobodové (2007) identifikujeme nejčastěji střední rod, který má v češtině neutrální konotaci, pokud ovšem přejaté výrazy označují živé bytosti, rod gramatický je zpravidla v souladu s přirozeným (*abbé, atašé*). Z hlediska zakončení je pro nesklonnost relevantním důvodem jeho v češtině nestandardní charakter, např. pokud se realizuje formou klasického vokálu (nejčastěji *-i, -u*) či pomocí jeho dlouhé varianty (*-é, -ó, -ú*), přičemž důraz je kladen na výslovnostní formu slova (viz *Bordeaux* [bordó], *foyer* [foajé]). Následkem zkrácení koncové hlásky či její změny však může být přechod daného výrazu (či pouze oné pozměněné formy) k deklinačnímu typu, jako je tomu např. u nesklonného slova *buffet* [bifé], které dnes existuje i ve formě *bufet* [bufet], příslušící k českému vzoru *hrad*. (Svobodová, 2007, s. 37-38)

Přejatá indeklinabilia lze podle jejich zakončení dále dělit na³:

I. Substantiva se zakončením **nekompatibilním s českými deklinačními typy**. Větněčlenské postavení těchto slov pak signalizuje zpravidla jejich okolí. Pokud se jedná o neživotná jména, je jim přisouzen střední rod, případně jiný podle jim blízkého českého ekvivalentu, pokud takový existuje. Např. výraz *show* funguje v obou podobách, tedy jako neutrum, ale také jako femininum, pravděpodobně podle sémanticky blízkých slov *podívaná, přehlídka*.

II. Substantiva se zakončením, které **neodkazuje přímo k jednomu z českých gramatických rodů**, tudíž se jeho deklinace jeví jako obtížná a lexém se eventuálně může vrátit k nesklonnosti, nebo fungovat v rámci sklonných výrazů, avšak s četným kolísáním. To je případ lexému *puzzle*, který lze zařadit ke všem třem rodům a skloňovat s četnými variantními tvary.

III. Substantiva se zakončením, které **není relevantní pro jejich přiřazení k deklinačnímu typu**, jelikož v tomto ohledu převažuje aspekt životnosti. S těmito jmény (např. *barbie, hippie*) se při následném užívání zachází dle jejich skutečného rodu (např. při slovo tvorbě: *hipík, hipísačka*). Kategorizace neživotných substantiv v systému českých rodů probíhá s přihlédnutím k významově blízkým českým výrazům.

---

³ Uvedená klasifikace je podle Svobodové, 2007, s. 38-39.

Jak již bylo nastíněno, kvůli přirozené tendenci češtiny ke flexivnosti se indeklinabilia ve většině případů po nějakém čase obvykle zařadí k určitému deklinačnímu typu. Přejatých výrazů ryze nesklonných tak v jazyce neevvidujeme příliš, jak dokazuje Příruční mluvnice češtiny (1997) i např. Svobodová (2007, s. 39).

3 Používání přejímek

To, zda a jakým způsobem se mluvčí v dané komunikační situaci rozhodne použít přejaté slovo či zvolí takový výraz namísto užití domácího ekvivalentu, ovlivňují dle Svobodové (2007, s. 19) následující faktory: původ, rozsah, složení a vhodnost lexémů vzhledem k tématu a celkovému rázu komunikátu.

3.1 Aspekty užívání přejatých slov

Různými způsoby používání nepůvodních slov v českém jazyce se zabýval mj. V. Šmilauer (1972), podle kterého jsou v jazykovém systému nejpevněji zakotveny takové výrazy, které buď zcela postrádají svůj český ekvivalent, nebo jejich domácí varianta není hojně používána. Takovými slovy jsou např. *penicilin*, *politika*, *republika*. Oproti tomu hodnotí jako nepotřebné takové přejímky, jejichž používání se pojí s jazykovým snobizmem – slova, jejichž funkce není ani tak sdělit věcné informace jako svým příznakem cizosti demonstrovat domnělou intelektualitu mluvčího, mnohdy na úkor adresáta komunikátu. Tyto lexémy nepřinášejí do systému jazyka nová označení pro denotáty a lze je nahradit již existujícími ekvivalenty či slovními spojeními. (Šmilauer, 1972, s. 123-136)

Abychom vždy zvolili výraz vhodný k užití v rámci konkrétní komunikační situace, je podle Svobodové (2007) potřeba vzít v potaz téma komunikátu a jeho formu. Např. pro oblast hudby, sportu či IT je příznačná práce se slangovými výrazy, a zvláště ve třetím zmíněném okruhu také s neologizmy a přejímkami zatím neúplně ukotvenými, které nejsou v jazykovém systému zavedeny dlouhou dobu. Tento stav odpovídá již dříve uvedené problematice terminologizace v jazyce. (Svobodová, 2007, s. 19)

Neméně významným faktorem je již zmíněný rozsah pojmenování. Pokud je přejímka tvořena spojením více slov, při začlenění do češtiny představuje její hlavní slabinu to, že ji lze jen obtížně zapojit do derivačních procesů. A i mimo slovotvornou problematiku představuje inkorporace příliš dlouhých výrazů do lexika problém – je v rozporu s přirozenou tendencí jazykové ekonomie. Například sousloví *telephone answering machine* by se jen těžko prosadilo oproti jednoslovnému domácímu ekvivalentu *záznamník*. Jako přínosné můžeme naopak zhodnotit přejímky, které v sobě dokážou kondenzovat to, co čeština umí vyjádřit pouze opisem (např. původem švédský výraz *ombudsman*). (Svobodová, 2007, s. 19-20)

V uživatelské praxi sice mohou přejatá slova leckdy komunikát zkrátit, to ovšem nejde vždy ruku v ruce s jeho sémantickou průzračností. Podle Svobodové (2007) nezřídka dochází v důsledku již zmíněného velkého množství nových výrazů, kterými je jazyk někdy až zahlcen, k záměně podobných slov a následnému významovému zmatení, a to jak na straně mluvčího, tak adresáta. Taková slova označujeme jako paronyma (např. dvojice *adaptovat – adoptovat*).

Cizí výrazy se mnohdy používají za účelem ozvláštnění textu, např. v publicistickém stylu, kde si autoři komunikátů často vypůjčují profesionalizmy z odborných oblastí. Používání takových prvků mimo pro ně typický kontext přispívá k determinologizaci, tendenci jazyka působící protichůdně k již zmíněné terminologizaci. Opakovaným užíváním ztrácejí výrazy svůj příznak odbornosti a přibližují se publicizmům, tedy slovům typickým pro komunikáty šířené masmédií. Publicisté mnohdy za účelem simulace jakési exkluzivity své platformy záměrně volí výrazy, které se nevyskytují v lexiku běžného uživatele jazyka (*renegociace*). V těchto komunikátech se často objevují také tzv. módní slova, tedy taková, která jsou v daném časovém úseku až nadužívána, časem se však spíše vytrácí. I přesto jsou tyto tendence s publicistickým lexikem už neodmyslitelně spjaty a dle očekávání lingvistů se bude frekvence přejímek v médií šířených komunikátech výhledově dokonce zvyšovat. (Svobodová, 2007, s. 20-21)

Méně relevantním, ale stále přítomným rysem přejímek je podle Svobodové (2007) jejich schopnost zmírnit možné delikátní vyznění určité skutečnosti, která bývá ve společnosti obvykle pojmenována neexplicitními opisy či až tabuizována. Tato vlastnost přejímek, pravděpodobně způsobená jistým emočním odstupem, který

k cizímu výrazu uživatelé přirozeně mají, spíše k hojnému užívání cizích výrazů v oblasti erotiky (*swingers, callgirl*) či drog (*crack*).

Z hlediska motivace k modifikaci slovní zásoby lze jmenovat četné objektivní (jazykové i mimojazykové) a subjektivní faktory, kterým změny v českém lexiku podléhají. V některých případech nový výraz zaplňuje ono „prázdné místo“ v systému a podílí se tak na zefektivnění fungování celého jazyka, ambice jiných lexémů jsou oproti tomu menší – cizí prvky mohou být přejímány nezáměrně, tedy v důsledku náhody či jazykové hravosti, příp. také reflektují naše tíhnutí k módnosti, snahu pomyslně „držet krok s dobou a zbytkem světa“. (Svobodová, 2007, s. 21)

3.2 Postavení přejímek v českém lexiku

Pokud chceme vyjádřit různé postavení přejímek v české slovní zásobě, resp. zastoupení takových slov v jejích jednotlivých vrstvách, potýkáme se s řadou problémů. Tím nejmarkantnějším je fakt, že mnohé přejaté výrazy novějšího data nejsou zaneseny v kodifikačních příručkách, není tedy definován konkrétní způsob jejich užívání v jazyce. Také otázka spisovnosti se jeví jako nesnadná, zejména kvůli dynamičnosti některých přejímek, s níž se pojí jejich přechod mezi jednotlivými oblastmi, v nichž se používají (to se týká zejména slangizmů či terminologie, přesněji lexémů, které do těchto kategorií přichází či z nich migrují).

Obecně lze říci, že většina běžně užívaných nepůvodních slov patří do spisovného jazyka (*album, optimální, pasáž, župan*). Přejímkami byla nicméně obohacena i vrstva nespisovná, a to především výrazy z němčiny (*fajnšmekr, šrajtofle*), přičemž dnes takové výrazy čerpáme především z angličtiny (*fakovat*). Přejímky z těchto jazyků mají také hojné zastoupení ve slangu či argotu. Přejatá terminologie je v češtině postavena na výrazech z latiny, řečtiny, němčiny, ale i francouzštiny a v případě moderních technologií převážně čerpá z angličtiny. Obsahuje lexémy jako *defenestrace, ekonomický, filatelie, hardware, libreto, meteor, progredovat* či *rekvizita*. (Svobodová, 2007, s. 24)

Kromě aspektu stylistického lze dle Svobodové (2007) při taxonomii přejímeek uplatnit i pohled časový, který nepůvodní výrazy dělí na dva protipóly, archaizmy a neologizmy. Další markantní příznak, který mohou přejatá slova obsahovat, je schopnost vyjadřovat expresivitu. Pro inherentní expresivitu je typická provázanost s počestělou formou výrazu, tedy ji detekujeme u lexémů jako *brajgl*, *čachry* či *grázl*, adherentní se realizuje např. u slov *bomba*, *šoumen*.

Problematiku postavení přejímeek v českém lexiku lze nazírat také z hlediska vztahu nepůvodních jednotek mezi sebou či spojitosti přejatých výrazů s domácími. V obou rovinách pak můžeme nalézt homonymii. U výrazů, které se liší dobou působení v českém lexiku, se může stát, že mají stejnou formu, ačkoliv každý pochází z jiného zdroje a má jiný význam. Např. slovo *servis* do češtiny přišlo jak z francouzštiny ve významu *jídelní souprava*, tak z angličtiny jako *sportovní podání* či *opravná* (tento význam je původně z latiny). Vztah homonymie představuje důležité kritérium při ortografické adaptaci přejímeek. Pokud se totiž uvažuje o kodifikaci počestěné formy slova, neměla by se překrývat s pravopisem již existujícího českého slova, aby nedocházelo k jejich záměnám. Proto se používá původní forma např. anglických výrazu *boss* či *book* (v češtině existují potencionální homonyma *bos*, *buk*). (Svobodová, 2007, s. 24-25)

3.3 Postoj mluvčích k přejímeekám

Tato podkapitola se opírá především o výzkum T. Dickinse provedený v listopadu roku 2005, který byl zaměřen na to, jak čeští mluvčí vnímají cizojazyčné elementy v českém lexiku, sekundárně pak lingvista srovnával získaná data s obdobnými šetřeními provedenými dříve na našem území.

Z výsledků dotazníků vyplývá, že jsou Češi ve vztahu k přejímeekám spíše skeptičtí. V teoretické části šetření většina dotázaných hodnotí množství přejímaných slov jako nadbytečné, mnozí si spojují takové zásahy do lexika s ohrožením národní kultury. Dickinsov výzkum v tomto ohledu potvrzuje fenomén tzv. **age-gradingu** – mezi kritiky přejímání se v drtivé většině řadí lidé vyššího věku. Častěji se jedná o muže, dalším distinktivním faktorem je pak vzdělání dotázaných (méně vzdělaní obecně

hodnotí přejímání negativněji). Tento stav lze pozorovat i v rámci jiných národních jazyků, jedná se tedy spíše o jakýsi obecný jev ve společnosti než případný důsledek např. pro naše území v jiných věcech určující socialistické minulosti.⁴

Na druhé straně 46,3 % respondentů hodnotí přejímání slov jako nezbytnou součást jazykových procesů. Kladně je také vnímána srozumitelnost mezinárodní terminologie. Nicméně 85,6 % respondentů přiznalo, že často cizím výrazům nerozumí a v 90 % se na jejich význam ptají ostatních, pak také hledají oporu ve slovníku. Nejvíce problematicky se v tomto ohledu jeví termíny spjaté s moderními technologiemi a obecně používaná cizí slova, méně jazyk masmédií a úřední komunikace.

Přestože v teoretické části dotazníků většina respondentů odpovídala až puristicky, reálně Češi používají nepůvodní slova v mnohem větší míře, než si zpětně přiznávají, a to jednoduše proto, že podstatná část přejímek v našem lexiku již zdomácněla a mluvčí si s nimi cizí původ už nespojují. Mnohdy také přejatá slova představují jediný způsob, jak danou entitu pojmenovat (např. používání výrazů *pizza* a *internet* většině dotázaných paradoxně nevadí). V otázce existujících dublet se dotázaní přikláněli spíše k českým výrazům, ani zde ale nemůžeme mluvit o absolutní dominanci domácích slov (výjimkou byla např. dvojice *foťbal* – *kopaná*). Je třeba zmínit, že jakkoliv úvaha nad konkrétními výrazy vedla k reálně více odpovídajícím výsledkům, zkoumaná slova stála v dotazníku bez kontextu, tudíž se zde neuplatnilo např. stylistické rozlišování. Ještě ve větší míře pak převládá tendence používat počeštěný pravopis oproti originálnímu, která pramení z většinové neznalosti ortografických pravidel zdrojového jazyka a s tím spojeným větším uživatelským komfortem počeštělé formy. (Dickins, 2009)

---

⁴ Tuto skutečnost dokazuje Dickins srovnáním s obdobným výzkumem A. Tejnora, který své šetření provedl právě v socialistické epoše a se srovnatelnými výsledky.

4 Přejímání z francouzštiny

4.1 Srovnání češtiny a francouzštiny jako jazykových systémů

Při komparaci češtiny a francouzštiny se jako nejmarkantnější rozdíl jeví typologický aspekt těchto dvou jazykových systémů: čeština má převážně flexivní charakter, francouzština se řadí k jazykům izolačním.

Z tohoto rozdělení vyplývá, že naše mateřština je založena na principu deklinace a konjugace lexikálních jednotek, tedy pracuje s koncovkami. Z hlediska slovtvorby se u jazyků tohoto typu uplatňuje nejvíce derivace, tudíž v ní jako důležité elementy figurují předpony a přípony. Podle Radiny (1977) je pro flexivní jazyky typické fakultativní vyjadřování podmětových osobních zájmen ve větě (výjimku tvoří případy, kdy takovými prostředky pozici podmětu chceme v závislosti na kontextu sdělení akcentovat). Díky menšímu počtu gramatických slov jsou česká sdělení obecně kratší vzhledem k ekvivalentním vyjádřením např. v izolačních jazycích.

Francouzština tedy k vyjadřování mluvnických kategorií jednotlivých výrazů a jejich pozice ve větě potřebuje větší počet specifických lexikálních jednotek, které se nazývají formální či gramatická slova. Na rozdíl od češtiny musí nutně obsazovat pozici podmětu a nemá tak rozšířenou flexi. Za účelem lepší distinkce větných členů v tomto jazyce funguje pevnější slovosled než v češtině. Obecně řečeno platí, že francouzské výpovědi jsou v praxi delší a pro uchopení dané skutečnosti vyžadují více slov. (Radina, 1977, s. 10)

Co se týče slovtvorných procesů, podle Dokulila (1986) v češtině jednoznačně převládá odvozování (derivace). V rámci tohoto způsobu tvoření slov vzniká nový výraz změnou morfémového složení jednoho konkrétního fundujícího slova. Pokud je tento výchozí výraz tvořen jednou lexikální jednotkou, lze hovořit o čistém odvozování. Pro derivaci je typická adice slovtvorných afixů ke kmeni fundujícího slova. Tyto morfémy dělíme na předpony (prefixy) a přípony (sufixy), podle nich následně rozlišujeme proces prefixace a sufixace, popř. jejich kombinaci, tj. derivaci prefixálně-sufixální.

Jako další slovotvorný proces se v češtině uplatňuje konverze, během které dochází ke změně slovnědruhového zařazení daného výrazu, jejímž výsledkem je nová lexikální jednotka. Jeden z jejích hojně využívaných podtypů představuje substantivizace adjektiv. Podstata tohoto procesu tkví v přetvoření části adjektivního paradigmatu, v jehož důsledku daný výraz nabývá substantivní platnosti (*němý* adj. – *němý* subst.). Již méně se v češtině setkáváme s jinými způsoby tvoření slov, mezi které patří skládání (kompozice), spřahování (juxtapozice) či reflexivizace. (Dokulil, 1986, in Mluvnice češtiny)

Ve francouzštině je hlavní slovotvorný princip identický s českým – figuruje zde derivace, a to nejčastěji sufixální. Početná skupina galicizmů obsahuje francouzský sufix *-age*, který má svůj původ v latinském *-aticum* a ve francouzštině tvoří deverbální substantiva. Např. český výraz *arbitráž* má původ ve fr. *arbitrage*, které vzniklo ze slovesa *arbitrer* = *rozsoudit, odhadnout*. Analogicky lze analyzovat více zdomácnělý výraz *garáž* – jeho fr. protějšek *garage* vznikl ze slovesa *garer* = *parkovat*. Druhým nejhojněji realizovaným typem tvoření slov je ve francouzštině kompozice. (Grevisse, Goosse, 1993, s. 197, 200)

4.2 Obecně ke galicizmům

Výpůjčky z francouzštiny označujeme jako galicizmy. Ty širě spadají do skupiny romanizmů, jak lze souhrnně výrazy z románských jazyků označit. Slova s románským původem se v českém jazyce objevují již od pozdního středověku. Mezi jejich zdrojovými jazyky výrazně vyniká právě francouzština – v současnosti evidujeme okolo 3000 výpůjček tohoto původu, další pomyslnou příčku pak obhájí itaština – cca poloviční množství přejatých výrazů. Nejmarkantnější období z hlediska nárůstu počtu původem francouzských slov představuje v našich dějinách přelom 19. a 20. století. (Radimský, 2017, in Nový encyklopedický slovník češtiny)

Z hlediska diachronního se podle Peška (2017) přejímání jazykového materiálu z francouzštiny poprvé více realizovalo zejména díky česko-francouzským konexím duchovním (kontakty mnichů s kláštery v Cluny a Cîteau) či intelektuálním (studia Čechů na Sorbonně, orléanské a montpellierské univerzitě). Pronikání francouzské

kultury (a tedy i jazyka) do českých zemí je typickým rysem období vlády Lucemburků. Dvorská tradice posilovala pozici francouzštiny, jejíž výsadní postavení deklaruje např. přítomnost francouzských básníků v královské družině.

S nástupem husitského hnutí a posléze vlády Habsburků na našem území se však styky s frankofonním prostředím vytratily. Ke změně situace došlo až v důsledku třicetileté války. Do českých zemí se dostaly mnohé šlechtické rody, které buď byly původem francouzské, nebo tento jazyk používaly za účelem vyjádřit svůj sociální status. Tuto skutečnost dokládají mnohé zámecké knihovny, jejichž podstatnou část tvoří právě frankofonní svazky.

Charakter percepce francouzštiny se na našem území podle Peška (2017) změnil s příchodem francouzské revoluce – tento jazyk již nebyl apriorně spojován s aristokracií a společenskou elitou. Nově francouzština nabyla také technických a diplomatických konotací. Důležité postavení jí bylo znovu přisouzeno v době národního obrození, pro jehož aktéry symbolizovala francouzská kultura ideální protiváhu negativně vnímané německé. Ve 2. polovině 19. století se upevňovala i česko-francouzská spojení politického charakteru, a to zejména proto, že Češi hledali spojence kvůli špatným vztahům uvnitř monarchie. V téže době vznikla také Francouzská aliance v Praze (1886) a francouzština představovala jeden z povinných předmětů středoškolského vzdělávání. (Pešek, 2017, in Nový encyklopedický slovník češtiny)

Česko-francouzské konexe byly podle Peška (2017) nejpevnější za období první republiky. Francouzský vliv velmi patrně pronikal např. do oblasti umění (zejména do literatury či výtvarné sféry), vojenství, vědy, techniky či administrativy. Ve vyšších kruzích byla znalost francouzštiny automaticky předpokládanou dovedností. Mimo jiné se Československá republika v této době pyšnila nejpočetnější sítí francouzských aliancí na světě. Styky s Francií neblaze ovlivnila až druhá světová válka a následná příslušnost Československa k východnímu bloku. V degradaci francouzské kultury u nás však lze vidět i spojitost s obdobným stavem na úrovni mezinárodní – došlo ke globálnímu úpadku prestiže Francie.

Ačkoliv jsou po událostech roku 1989 Češi znovu otevření vůči frankofonnímu prostředí (jakož i dalším západním zemím), postavení francouzštiny u nás se ani zdaleka neblíží prvorepublikové situaci. V rámci evropské spolupráce se dnes Česká republika orientuje i na Francii, nelze však hovořit o aktivní výměně na úrovni jazykové. V současnosti francouzština jako zdrojový jazyk v českém prostředí nefiguruje, o čemž svědčí její nehojné zastoupení v oblasti neologizmů. I přesto jsou původem francouzské výrazy stále podstatnou součástí českého lexika. (Pešek, 2017, in Nový encyklopedický slovník češtiny)

Většina galicizmů má, stejně jako ostatní přejaté výrazy, jednoslovnou podobu a nejčastěji spadá do kategorie substantiv. Čeština zaznamenává i četná původem francouzská syntagmata (*à la mode, fait accompli, chargé d'affaires, l'art pour l'art, laisser faire, par avion*) či fráze (*comme il faut, c'est la vie*). Výjimkou nejsou ani výrazy vzniknuvší spřažením dvou či více slov zdrojového jazyka: *antuka (en tout cas), krepdešín (crêpe de Chine), mordie/mordije/morjé (mon Dieu), šumafuk (je m'en fous)*. Kromě galicizmů vzniklých z apelativ, na něž se tato práce zaměřuje, v češtině najdeme i slova vzešlá z proprií (*coulomb, girondista/girondin, gobelín, rokfór, sadistický, silueta, šampaňské*). Méně časté, avšak stále zastoupené jsou i původem francouzské zkratky (AFP, CERN, FIFA, SI, TIR).

V procesu přejímání výrazů z francouzštiny mnohdy figurují tzv. zprostředkovací jazyky. Nejčastěji se v této roli ocitá němčina (slova *kvartýr, kvit, pasírovat, pauza, plonkový, pozoun, šalmaj, taras, tyrkys, vlys*) nebo angličtina (*esej, gril, piknik, šok, trik, vesta*). Naopak francouzština jako zprostředkovatel do našeho jazyka přinesla slova z latiny (*duel, expres, flambování, generalizace, incident, intuice, kanál, konference, limit, molekula*), řečtiny (*diamant, fantom, fenomén, filatelie, gastronomie, harmonium, karotka, klinika, kolosální, metro, poezie*) či italštiny (*eskadrona, eskorta, esplanáda, estráda, fasáda, intrika, kamizola, kavalérie*).

5 Podrobná analýza galicizmů

5.1 Metodologie a výzkumné otázky

Cíl následující části práce je detailně popsat znaky galicizmů v českém lexiku. Materiál k rozboru byl načerpán primárně z Nového akademického slovníku cizích slov (2005). Výsledný soubor excerpt, který čítá celkem 2403 lexémů, v práci ale samozřejmě nejsou uvedeny všechny výrazy, soubor slouží jako materiál, na němž lze sledovat nejmarkantnější rysy galicizmů, které následně podkládáme příklady z něj. Práce analyzuje soubor galicizmů v rámci tří kategorií, které hlouběji pojednávají o původem francouzských výrazech z hlediska jejich formy, významu a stylistického užití.

Co se týče hlavních výzkumných otázek vytyčených pro potřeby analýzy, našim záměrem je zjistit:

I. Do jaké míry procházejí galicizmy formálními adaptačními procesy?

II. V jakých sémantických okruzích tyto přejímky figurují?

III. Jakou mají galicizmy stylovou platnost?

Následně práce pomocí korpusové analýzy provedené nástrojem SyD zkoumá, jak se galicizmy uplatňují v konkurenci domácích pojmenování.

5.2 Formální aspekt analýzy

Obecně lze říci, že vzhledem k výrazné odlišnosti grafické i zvukové stránky českého a francouzského jazyka si galicizmy nejčastěji ponechávají původní pravopis i výslovnost. Ačkoliv tyto přejímky zpravidla tvoří součást lexika už dlouhou dobu, mnohé z nich zůstávají neohebné (*enfant terrible*, *faux-pas*, *foyer*). Některá slova, zejména ta používaná v každodenním životě, se však do určité míry cílovému jazyku přizpůsobila (*bazén*, *blok*, *garáž*, *montér*).

Z hlediska formy přejímek je klíčovým faktorem vztah ortografického a ortoepického aspektu daného slova. Dle tohoto kritéria lze galicizmy dělit do následujících kategorií⁵:

I. Francouzský pravopis a francouzská výslovnost (s artikulační stránkou adaptovanou českému souboru hlásek): *abbé, adieu, au pair, croissant, déjà vu, langage, portepage, rembourse, voyeur* aj.

II. Český pravopis dle francouzské výslovnosti: např. *debakl, fejeton, kamufláž, metráž, partyzán, pastiš, revanš, režie, suvenýr, šarže, vizáž, volontér*.

III. Možnost dvou pravopisných forem (dublety – původní a počestělá podoba), **původní výslovnost:** *abonnement/abonmá, galanthomme/galantom, giga/gigue, kordierit/cordierit* aj.

IV. Francouzský pravopis, česká výslovnost podle něj: např. *baterie [baterije] insolence [insolence] (francouzsky [batri], [ěsolās]).*

V. Český pravopis, česká výslovnost dle francouzského pravopisu: např. *montur [montur] (francouzsky monture [mōtyr]).*

Jako uživatelsky nejproblematičtější se jeví III. kategorie. Variantní zápis přejatých výrazů totiž může působit mluvčím potíže, zvláště pak tehdy, pokud je v kodifikaci zanesena pouze původní podoba slova, ale vžitá je už i počestělá. Ve výsledku záleží vždy na konkrétním uživateli, jakou formu preferuje, měl by se však svého rozhodnutí držet v rámci jednoho komunikátu, případně výběr podřídít charakteru dané situace, v níž chce výraz použít.

---

⁵ Uvedený přehled byl vytvořen analogicky k Danešovu vyčlenění totožných kategorií u anglicizmů. (Daneš, 2002, s. 32)

5.2.1. Slova s adaptovanou formou

V procesu adaptace přejatých slov českému úzu obvykle probíhají hláskové změny s cílem přiblížit daný výraz co nejvíce českému pravopisu (a potažmo i výslovnosti) a zjednodušit tak zacházení s ním. U francouzských slov dochází většinou k následujícím modifikacím:

Vokální změny

I. Elize koncového e, které se ve francouzštině nevyslovuje: *apanage* – *apanáž*, *apporte* – *aport*, *arbitrage* – *arbitráž*, *brillantine* – *brilantin*, *descente* – *desant*, *duvetine* – *dyftýn* atd.

II. Nahrazování původních vokálů těmi odpovídajícími české výslovnosti – nejvíce je toto patrné u změny u – y: *bruyère* – *bryer*, *brusque* – *bryskní*, *rhume* – *rýma*.

III. Nahrazování vokálních skupin jedním vokálem, který se v daném výrazu skutečně vyslovuje:

a) eu – é/o: *amateur* – *amatér*, *ambassadeur* – *ambasador*, *débardeur* – *debardér*, *décanteur* – *dekantér*, *donneur* – *donor*, *isolateur* – *izolátor*, *magnétiseur* – *magnetizér*,

b) eau – o/ó: *atardeau* – *atardó*, *Bordeaux* – *bordó*, *bordereau* – *bordero*, *bureau* – *byro*, *fricandeau* – *frikando*,

c) ou – u/ů: *blouse* – *blůza*, *bouquet* – *buket*, *boulevard* – *bulvár*, *bourgeoisie* – *buržoazie*, *doupion* – *dupion*, *mouflon* – *muflon*, *tabouret* – *taburet*.

Konsonantické změny:

I. Rušení geminace konsonantů: *abonnement* – *abonmá*, *adresse* – *adresa*, *affaire* – *aféra*, *ambassadeur* – *ambasador*, *arranger* – *aranžovat*, *artilleur* – *artilerista*, *baguette* – *bageta*, *brillance* – *brilance*, *buffet* – *bufet*, *frappant* – *frapantní*.

II. Nahrazování původních grafémů takovými, které v češtině odpovídají z hlediska výslovnosti:

a) j, příp. g – ž: *bagage* – *bagáž*, *bijouterie* – *bižuterie*, *étage* – *etáž*,

b) ch – š: *affiche* – *afiš*, *arachide* – *arašíd*, *blancheur* – *blanšér*, *cartouche* – *kartuš*,

c) q – k: *avionique* – *avionika*, *classique* – *klasik*, *croquet* – *kroket*, *maquette* – *maketa*,
paquet – *paket*,

d) c – k: *accord* – *akord*, *arcade* – *arkáda*, *aspic* – *aspik*, *délicat* – *delikátní*, *discretion*
– *diskrece*, *camisole* – *kamizola*, *cavalier* – *kavalír*,

e) f – v: *apéritif* – *aperitiv*, *lucratif* – *lukrativní*,

f) s – z: *devise* – *devíza*, *désertier* – *dezertovat*, *désillusion* – *deziluze*.

Změny týkající se hláskových skupin:

I. Nahrazení hláskových skupin:

a) ent – á: *engagement* – *angažmá*, *appartement* – *apartmá*,

b) en – an: *ensemble* – *ánsámbl*, *en tout cas* – *antuka*.

Slova, která projdou procesem počestění své formy, zároveň pronikají hlouběji do struktury jazyka a nachází v ní širší uplatnění. To se projevuje např. ve slovtvorných procesech. Pro ilustraci uvádíme některé původem přejaté výrazy s velmi patrnou schopností generovat slova příbuzná:

balada: *baladický*, *baladicky*, *baladičnost*, *baladik/baladista*, *baladika*, *baladistika*,
baladizovat

beton: *betonový*, *betonárna*, *betonář/betonářka*, *betonářský*, *betonáž*, *betonážní*,
betonovací, *betonování*, *betonovat*

detail: *detailní*, *detailně*, *detailnost*, *detailista*, *detailistka*, *detailizace*, *detailizovat*

emoce: emoční, emočně, emocionalita, emocionální, emocionálně, emocionálnost

kariéra: kariérový, kariérní, kariérista/kariéristka, kariéristický, kariéristicky, kariérizmus

moderní: moderně, modernost, modernita, modernizace, modernizační, modernizátor, modernizovat, modernizovat se

parket: parketový, parketa, parketárna, parketář, parketářský, parketářství, parketovat

plantáž: plantážní, plantážový, plantážnictví, plantážník, plantážnický, plantážnický

rajon: rajonní, rajonový, rajonizace, rajonizační, rajonizovat, rajonovat, rajonování

5.2.2. Slova se zachovanou původní formou

Neadaptované přejímky z francouzštiny mají nezdá se syntagmatický charakter. Lze konstatovat, že přejatá víceslovná pojmenování zpravidla zachovávají původní pravopis, zřejmě kvůli omezenému komunikačnímu okruhu, v němž se používají. Jmenujme např. *à la carte, art nouveau, au pair, bel ami, bouts rimés, corne de vache, défense musculaire, en passant, famille verte, grand prix, par excellence, quadruple alliance*. V českém prostředí jsou známé také celé francouzské fráze jako *cherchez la femme, comme il faut, c'est la vie*.

Jednoslovné výrazy, které se formálně neadaptovaly, mají často pro češtinu netypická zakončení. Ta se realizují většinou v podobě vokalické, zvláště pak jako -é (*atašé, barré, bourrée, café, dražé, dublé, filé, frikasé, froté, jeté, negližé, variété*), dále např. -á (*angažmá, apartmá, aranžmá*), -u/ú (*aperçu, bijou, camaieu, clou, ragú*), -i (*abri, aloi, garni, quai*), ale mohou být též povahy konsonantické jako např. -s (*acquis, maquis, treillis*).

5.3 Sémantický aspekt analýzy

5.3.1 Sémantické okruhy

Úvodem pojednání o sémantickém aspektu galicizmů chceme vytyčit významové okruhy, v nichž se tyto přejímky vyskytují nejhojněji. S pomocí výzkumného materiálu, který se zakládá zejména na Novém akademickém slovníku cizích slov (2005), byla sestavena tabulka nejvíce zastoupených sémantických oblastí. Soubor excerpt čítal celkem 2403 lex.

Tabulka 1: Výskyt galicizmů v různých sémantických oblastech

sémantická oblast	počet výsledků	sémantická oblast	počet výsledků
archeologie	16	lingvistika	37
architektura	54	literatura	62
biologie	27	medicína	64
diplomacie	10	motorizmus	21
divadlo	31	obchod	32
doprava	22	peněžnictví	40
ekonomie	62	politika	45
elektrotechnika	23	polygrafie	47
film	16	potravinářství	71
fotografie	22	právo	36

fyzika	33	publicistika	27
geografie	40	sport	85
geologie	45	stavebnictví	57
historie	131	technika	127
hudba	98	textilie	129
chemie	64	umění	31
krejčovství	13	vojenství	132
kuchařství	48	výtvarné umění	112
letectví	20	zemědělství	42

Z významového hlediska francouzština obohatila české lexikum především v oblasti umění, ať už se jedná o výrazy spjaté s výtvarnou sférou (*asambláž, giloš, hautrelief, kamej, kartuš, koláž, lavírovat, paleta, pasparta*), s hudbou (*air, akordeon, ambažúra, barioláž, etuda, menuet, ouvertura, peu à peu, pozoun, serenáda, solmizace, svita/suita, tamburína*), s literaturou (*alamodový, balada, causerie, dada, enjambement, fejeton, kurtoazie, memoáry, vers libre*), s divadlem (*abonmá, entreakt, kulisa*), s fotografií (*brilance, mikrofiš, retuš*) či s filmem (*dublovat, krátkometrážní*).

Patrný je i lexikální přínos v gastronomii, kde se francouzština nejhojněji uplatňovala v období počátku 20. století, jak dokládají mnohé prvorepublikové kuchařky⁶. Za všechny lze zmínit výrazy *frikasé*, *konsomé*, *kroketa*, *krutony*, *makronek/makronka*, *omeleta/amoleta*, *pasírovat*, *pomfrity*, *pyré*, *ragú*, *remuláda*, *sufle*, *šéfkuchař*, *šodó*. Některé z výrazů ale stále nejsou plně vžity mezi běžnými uživateli jazyka. O tom svědčí např. situace s názvem pokrmu *cordon bleu*, který bývá v restauračních zařízeních často nabízen pod chybnými označeními *gordon bleu*, *gordon blue*, *cordon blue* (Schejbalová, 2016, s. 7). Oproti tomu z francouzštiny pocházejí i jména Čechům důvěrně známých potravin jako *koňak*, *paštika*, *romadúr*, *rozinka/hrozinka* či *žervé*.

Neopominutelný sémantický okruh představuje v kontextu galicizmů určitě *móda*, ostatně i samo toto slovo se řadí mezi francouzské přejímky. Za ostatní zmiňme např. *apartní*, *baret*, *bluzon*, *kolet*, *korzáž*, *krinolína*, *paleta*, *pantalony*, *pelerína*, *redingot*, *žaket*. S tímto tématem spojená je i početná skupina pojmenování různých druhů textilií (*batist*, *etamín*, *froté*, *fulé*, *gabardén*, *jaspé/žaspé*, *krep*, *krizet*, *lamé*, *lampas*, *linon*, *organza*, *plyš*, *šanžán*, *šifon*, *velur*, *žoržet*).

Díky významné roli Francie v evropských dějinách do češtiny proniklo i mnoho výrazů spjatých s historií (*ancien régime*, *assignát*, *bailli*, *batardó*, *loajalista*, *markýz*, *páže*, *turnaj*, *vichista*). Jejich největší část se týká vojenství (*arkebuza*, *asasín*, *barbeta*, *bastion*, *kartuše*, *mušketa*, *rota*, *tarasnice*, *tour-à-bec*).

Nezanedbatelný je také vliv francouzštiny v architektuře (*arkáda*, *budoár*, *gloriet*, *komoda*, *parcela*, *pavilon*, *parapet*, *sál*, *suterén*, *terasa*). S tím je provázáno i téma stavebnictví (*betonovat*, *hurdiska*, *konzola*, *markýza*, *pilotáž*, *terasa*).

---

⁶ Tyto publikace ve srovnání se zde uvedenými podobami galicizmů zachovávaly jejich původní pravopis ve větší míře než dnes, např. Kniha kuchařských předpisů (1925) používá zápis *bouillon*, *ragout*, *gelé* (srov. dnešní *bujón*, *ragú*, *želé*). Trendem bylo také používat francouzská označení pro typy pokrmů, které jsou dobře známy i v češtině, dělo se tak nejspíše za účelem navození exkluzivity příznačné pro vyšší gastronomii (Kniha kuchařských předpisů uvádí polévky jako *potages*, hrachovou polévku jako *potage purée de pois*, předkrmy jako *hors d'œuvre*, rybí huspeninu jako *geleè de poisson* atp.).

Další významný sémantický okruh představuje ekonomie, peněžnictví a obchod. Zde evidujeme francouzské přejímky jako *assignace, deviza, finance* (a potažmo *financování, financovat, finančnictví, finančník, fond, kótace, kupon*).

Francouzština pronikla i do přírodovědecké oblasti. V lexiku proto najdeme termíny geografické (*garrigue, kóta, planéza, ogivi, sargasový*), v daném kontextu lze také zmínit v češtině už běžně používaná francouzská toponyma (*Normandie, Bretan, Vogézy, Remeš*). Dále do této skupiny spadá i mineralogická terminologie, která je převážně založena na antroponymech spjatých s vědeckými osobnostmi tohoto vědního oboru (*bournonit, brochantit, fauserit, garnierit, hauyn, cordierit/kordierit, nakrit, seladonit, spekularit*, ale i známější *turmalín, tyrkys, zirkon* – zde ovšem figurují i jiné jazyky). Řídce se galicizmy objevují i v chemii (*francium, fumarin, karvon, kyveta, parafín, rafináza, rafinóza, tartrát*).

Mezi další sémantické okruhy s početným zastoupením galicizmů lze zařadit i oblast sportu (*antuka, bazén, lakros*). Mezi jednotlivými disciplínami se v tomto ohledu vyjímá zejména šermířství (*baráž, fleret, karusel, kontr, plans*) či jezdeckví (*lancáda, martingal, parkúr, pasáž, pesáda, piaf*).

Galicizmy se vyskytují také v obecných technických termínech (*adaptér, alitace, amortizér, apretura, aretace, baterie, bidon, lamela, izolace, relé*; často pak ve spojení s latinou – *turbodetandér* [l+f], *variokuplér* [l+f] či *videokazeta* [l+f]).

Dodnes zaujímá francouzština klíčovou pozici v politické a diplomatické sféře, proto se stala zdrojem pro tuto oblast příznačných pojmenování (*atašé, byrokrat, diplomacie, memoár, ministr, prezident, procès-verbal, republika*).

Sémantickou provázanost slov mnohdy signalizují jejich morfologické rysy. Patrné je to např. u tzv. činitelských či konatelských výrazů, které jsou v češtině typicky zakončeny sufixem *-er/ -ér*. Mnoho takových pochází právě z francouzštiny (*amatér, markér, premiér, promotér, režisér, solitér, truvéř, voyeur* [voajér]). Totožný morfém obsahují i názvy přístrojů sloužících ke specifické činnosti jako *amortizér, blanšér, dekantér, transportér, trenažér*. (Svobodová, 2007, s. 52, 56)

V návaznosti na předchozí kapitolu, kde jsme se zabývali formální stránkou galicizmů, se nabízí otázka, zda existují určité sémantické okruhy či významově spjaté skupiny těchto slov, v nichž se vyskytují pouze výrazy plně adaptované, či naopak takové, u kterých k přizpůsobení vůbec nedochází. Po detailním zkoumání galicizmů v rámci významových oblastí, do nichž spadají, lze konstatovat, že neexistuje žádný zcela homogenní okruh s absolutním zastoupením buď neadaptovaných, anebo přizpůsobených jednotek. I přesto můžeme sledovat tendence k převažující formální adaptaci např. v oblasti sportu, zároveň však i potřebu jazyka zachovat v co největší míře původní podobu slov – to je příznačné především pro uměleckou sféru.

5.3.2 Vztah významů francouzských slov a galicizmů

U většiny přejatých slov zůstává význam originálního výrazu zachován v totožném rozsahu i u jeho počestěné obdoby (toto tvrzení platí především pro slova, která se v jazyce adaptují za účelem pojmenování cizí skutečnosti). Existuje ale řada francouzských lexémů, jejichž sémantika se v českém kontextu modifikuje.

Podle O. Radiny (1978) dochází v rámci přejatých slov nejčastěji k zúžení jejich původních významů na jediný. Tato situace je typická pro lexémy, které v češtině představují součást odborné terminologie, jejímž hlavním požadavkem je přesnost, tedy jednoznačnost. Např. *ateliér* (*umělecká dílna*) je v češtině striktněji vymezené slovo než ve zdrojovém jazyce (*dílna*). (Radina, 1978, s. 6-7) Dalšími obdobnými případy jsou podle Schejbalové (2016) slova *žampion* (fr. *champignon* – obecně *houba*), (maturitní) *tabló* (fr. *tableaux* – *obraz*), *baissa* – *klesání kurzu cenných papírů* (fr. *baisse* – *pokles*).

V češtině existuje i pár případů, kdy došlo k rozšíření původního významu lexému. Např. u slova *havárie* – fr. *avarie* znamená kolizi pouze námořní. (Schejbalová, 2016, s. 7) V tomto kontextu je vhodné zmínit také apelativizovaná francouzská propria, např. *girondista* – Gironde, *mansarda* – Mansart, *rokfór* – Roquefort, *sadistický* – de Sade, *silueta* – Silhouette, *šovinista* – Chauvin, *žervé* – Gervais.

Specifický vztah z hlediska sémantiky a zároveň formy nalezneme u tzv. **zrádných slov** (ve fr. označovány jako **faux amis**). O. Radina (1978) takové výrazy vymezuje následovně: „zrádnými slovy (*faux amis*) bývají obvykle nazývána taková slova, která svým původem nebo vnější podobou si ve dvou jazycích odpovídají, ale vývojem v různých jazykových prostředcích nabyla odlišného významu“. (Radina, 1978, s. 5) Např. fr. výraz *secese* znamená *odloučení/odštěpení (se)*, ačkoliv by nás svou formou mohl navádět k českému slovu *secese* (ve fr. *Art nouveau*), fr. výraz *galanterie* označuje vlastnosti jako *dvornost, zdvořilost, galantnost*, není tedy synonymický s českým formálně totožným lexémem.

5.4 Stylistický aspekt analýzy

Obecně lze konstatovat, že z hlediska stylistiky galicizmy pronikly do všech vrstev českého lexika. Jelikož v současné době představuje hlavní zdrojový jazyk přejímek především angličtina, francouzské výrazy nemají takové zastoupení v řadách neologizmů, naopak se z velké části omezují na oblast knižních až zastaralých výrazů či terminologický aparát mnohých vědních oborů. Mluví češtiny ale mnoho z nich používají i v rámci každodenní komunikace, často dokonce bez vědomí, že se jedná o slova v jejich rodném jazyce nepůvodní.

Galicizmy bezpříznakové, které jsou součástí běžné slovní zásoby Čechů a chovají se jako její jednotky domácí, představují např. slova *anketa, balon, bazén, beton, dáma, hoboj, kravata, lupa, pinzeta, plyš, volant, žeton*. Mnohá z nich se používají hlavně proto, že neexistuje jejich ryze český ekvivalent, tudíž představují opodstatněný přínos v rámci českého lexika.

V každodenní mluvě se často objevují i hovorové přejímky jako *branže, darda, galimatyáš, gros [gró], komplet (adj.), kuráž, mašinerie, naiva/naivka, nonšalantní, passé (adj.), pel-mel*. Některé z nich už mají blízko k expresivům (*alou, filuta, koketa, kuš, mela, mordie/mordijé/mordjé*). Oproti výše zmíněným neutrálním výrazům tato slova z velké části již svůj český protějšek mají, pokud tedy uživatel zvolí přejímku místo jejího domácího ekvivalentu, sleduje tím i jiný než pouhý informační komunikační záměr (srov. např. přejaté *frizura* x český výraz *účes, kudla* x *můž, nóbl* x *vznešeně, odér* x *pach*).

Galicizmy mají své místo také ve slangu, a to konkrétně v hudebním (např. *ambažúra*), zemědělském (*brigadýr*), politickém (*kádrovák*), technickém (*kombinačky*), vojenském (*brigadýrka*, *lampasák*) či v motoristickém (*túrovat*). Ještě více jich najdeme, pokud se zaměříme na slova, která se k nám z francouzštiny dostala prostřednictvím němčiny (*fornýrovat*, *grenadýrmarš*, *komandýrka*, *lajtnant*, *lážo plážo*, *maršrúta*, *pikyrovačka*, *plonk*).

Odborné výrazy, které mají svůj původ ve francouzštině, zahrnují např. slova jako *afinace*, *arbitráž*, *asignovat*, *brioleta*, *croquis*, *detáš*, *epruveta*, *expertiza*, *inkompatibilita*, *kuvert*, *promesa*, *rafinace*. O podobných označeních signifikantních pro jednotlivé obory již bylo pojednáno v rámci sémantického aspektu přejímek v kap. 5.2.1.

Slova, která z hlediska frekvence užívání zauímají poslední místo na pomyslném žebříčku galicizmů, představují výrazy knižní (*à la longue*, *aperçu*, *aplomb*, *arivista*, *blazeovaný*, *cercle*, *cochonerie*, *deliciózní*, *duc*, *kontenance*, *par excellence*) a zastaralé (*abažúr*, *binokl*, *bonhomie*, *frou-frou*, *furáz*, *komplezantní*, *menažerie*, *organista*).

6 Frekvenční analýza

Jako doplnění teoretických poznatků o galicizmech chce tato práce postihnout také praktické hledisko dané problematiky, tedy jak jsou přejaté francouzské výrazy používány samotnými mluvčími češtiny. Pro tyto účely byla provedena korpusová analýza frekvence galicizmů pomocí nástroje SyD.

V rámci tohoto výzkumu byla konfrontována vždy jednotlivá dvojice slov, v níž první z výrazů představoval daný galicizmus, k němu byl pak dosazen jemu odpovídající domácí ekvivalent. Analýza byla provedena primárně na materiálu korpusu SYN2010, tedy šlo o výskyty v psaném jazyce (Tabulka 1). V korpusech mluveného jazyka totiž nebylo možno získat relevantní výsledky ke všem vybraným výrazům. Tabulka 2, která uvádí data z databází mluvených komunikátů (Oral2006, Oral2008 a Oral2013), tedy obsahuje pouze některé z dvojic výrazů a slouží k orientačnímu porovnání výsledků v případech, u nichž je to možné.

Tabulka 2: Porovnání četnosti výskytu vybraných galicizmů a jejich českých protějšků v psaných komunikátech

galicizmus	absolutní frekv.	relativní frekv. [%]	domácí výraz	absolutní frekv.	relativní frekv. [%]
<i>apel</i>	157	10.98	<i>výzva</i>	1273	89.02
<i>balancování</i>	54	52.43	<i>vyvažování</i>	49	47.57
<i>bariéra</i>	301	86	<i>zátaras</i>	49	14
<i>blůza</i>	39	39.8	<i>halenka</i>	59	60.2
<i>branže</i>	375	15.46	<i>odvětví</i>	2050	84.54
<i>bujón</i>	18	4.86	<i>vývar</i>	352	95.14
<i>debata</i>	815	90.25	<i>rozprava</i>	88	9.75
<i>delikatesa</i>	28	17.83	<i>lahůdka</i>	129	82.17
<i>detail</i>	1007	89.04	<i>podrobnost</i>	124	10.96
<i>dezertér</i>	50	67.57	<i>zběh</i>	24	32.43
<i>emoce</i>	1664	53.85	<i>cit</i>	1426	46.15
<i>etapa</i>	886	29.63	<i>úsek</i>	2104	70.37

<i>finančnictví</i>	74	64.91	<i>peněžnictví</i>	40	35.09
<i>gurmán</i>	53	52.48	<i>labužník</i>	48	47.52
<i>kastrol</i>	58	11.09	<i>hrnec</i>	465	88.91
<i>kompletně</i>	893	22.81	<i>celkově</i>	3022	77.19
<i>marmeláda</i>	60	63.83	<i>zavařenina</i>	34	36.17
<i>kontrolovat</i>	1602	89.45	<i>ověřovat</i>	189	10.55
<i>kravata</i>	147	83.52	<i>vázanka</i>	29	16.48
<i>parfém</i>	291	94.17	<i>voňavka</i>	18	5.83
<i>pilot</i>	2043	90.96	<i>letec</i>	203	9.04
<i>portrét</i>	1311	92.72	<i>podobizna</i>	103	7.28
<i>revolta</i>	80	22.66	<i>vzpouora</i>	273	77.34
<i>šofér</i>	487	7.61	<i>řidič</i>	5916	92.39
<i>túra</i>	36	3.03	<i>pochod</i>	1152	96.97
<i>turnaj</i>	2243	68.32	<i>klání</i>	1040	31.68

Tabulka 3: Porovnání četnosti výskytu vybraných galicizmů a jejich českých protějšků v mluvených komunikátech

galicizmus	absolutní frekv.	relativní frekv. [%]	domácí výraz	absolutní frekv.	relativní frekv. [%]
<i>detail</i>	17	94.44	<i>podrobnost</i>	1	5.56
<i>emoce</i>	12	40	<i>cit</i>	18	60
<i>etapa</i>	7	23.33	<i>úsek</i>	23	76.67
<i>kastrol</i>	10	16.67	<i>hrnec</i>	50	83.33
<i>kompletně</i>	39	19.31	<i>celkově</i>	163	80.69
<i>kontrolovat</i>	33	94.29	<i>ověřovat</i>	2	5.71
<i>parfém</i>	7	43.75	<i>voňavka</i>	9	56.25
<i>pilot</i>	15	93.75	<i>letec</i>	1	6.25
<i>revolta</i>	80	22.66	<i>vzpouora</i>	273	77.34
<i>šofér</i>	1	1.43	<i>řidič</i>	69	98.57
<i>túra</i>	4	18.18	<i>pochod</i>	18	81.82
<i>turnaj</i>	2243	68.32	<i>klání</i>	1040	31.68

Pokud porovnáme vybraná data z Tabulky 1 s jimi odpovídajícími hodnotami v Tabulce 2, zjistíme, že ve valné většině spolu souhlasí z hlediska preferovaného výrazu mluvčími, liší se navzájem pouze různými poměry zastoupení daného slova v komunikátech. Výjimku představuje dvojice *parfém* – *voňavka*: v rámci psaných komunikátů převažuje první varianta, tedy galicizmus, oproti tomu v korpusech mluvených textů je četnější výraz domácí⁷.

---

⁷ Jsme si vědomi, že výsledek může být zkreslen malým množstvím získaných dat z mluvených komunikátů.

Závěr

Cílem práce bylo co nejkompaktněji pojednat o problematice galicizmů, tedy vystihnout rysy charakteristické pro tuto skupinu výrazů a doložit je na konkrétním jazykovém materiálu. Jelikož se jedná o velmi obsáhlou kapitolu české lingvistiky, snažili jsme se alespoň průřezově nastínit ty nejzákladnější vlastnosti a specifika galicizmů, jež byly v rámci našeho bádání objeveny. Uvedené příklady tedy nepředstavují celý rozsah česko-francouzské lexikální interakce, mají spíše demonstrativní charakter.

Slovní zásoba je ze své podstaty příliš komplexní a proměnlivý element jazyka na to, aby o ní bylo možno vypracovat pojednání zcela vyčerpávající. Domníváme se však, že práce zdárně shrnuje obecné charakteristiky lexikálního materiálu načerpaného z francouzštiny a přibližuje způsob, jakým se tato slova začleňují do systému jazyka, jakož i uživatelské zvyklosti s nimi spjaté.

Výsledky získané při zkoumání galicizmů lze konfrontovat s obecnými charakteristikami přejatých slov, a to nejen s poznatky teoretickými, nýbrž také s daty reflektujícími reálný stav používání v češtině nepůvodních výrazů rodilými mluvčími. Ačkoliv naše stručná rešerše provedená pro účely této práce pomocí nástroje SyD zdaleka neodpovídá rozsahu i relevantnosti Dickinsova šetření, o kterém jsme též pojednali, výstup obou těchto aktivit je podobný. Jakkoliv odmítavý může být přístup rodilých mluvčích k lexikálním přejímkám v teoretické rovině, při zkoumání reálné četnosti používání těchto výrazů dojdeme k závěru, že bezpochyby mají své místo v českém jazykovém systému. V mnohých případech navíc galicizmus figuruje jako jediné reálně používané pojmenování pro danou entitu, a tudíž představuje prakticky nezastupitelnou lexikální jednotku.

Anotace

Jméno a příjmení autorky: Tereza Netíková

Název fakulty a katedry: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci,
Katedra bohemistiky

Název práce: Galicizmy v současné české slovní zásobě

Název práce v angličtině: Gallicisms in Contemporary Czech Vocabulary

Vedoucí práce: Mgr. Darina Hradilová, Ph.D.

Rok obhajoby: 2021

Počet znaků: 82 217

Počet titulů použité literatury: 24

Klíčová slova: galicizmus, přejímka, slovní zásoba, lexikologie, francouzština

Klíčová slova v angličtině: gallicism, loanword, vocabulary, lexicology, French language

Stručné shrnutí práce:

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou galicizmů v současném českém lexiku. Jejím cílem je popsat charakteristické rysy této skupiny slov a postihnout jejich místo v české slovní zásobě. Práce se nejprve zaměřuje obecně na tematiku přejímání slov, poté konkrétněji na proces čerpání lexikálního materiálu z francouzského jazyka. Následně jsou v práci popsána formální, sémantická i stylistická specifika galicizmů spolu s doložením zmíněných vlastností na konkrétních přejatých výrazech. V závěru práce je provedena korpusová analýza výskytu galicizmů v psaných i mluvených komunikátech, v jejímž rámci je také zkoumána vzájemná konkurence vybraných přejímek a původně českých výrazů.

Résumé

The aim of this thesis is to create a complex overview of gallicisms' characteristics and the position of those loanwords in Czech contemporary vocabulary. To fulfill this objective, the thesis describes formal aspects of gallicisms as well as their semantic and stylistic features.

As for gallicisms' formal traits, we distinguish loanwords which are adapted to Czech orthography from expressions which keep their former spelling changeless. In the semantic area, gallicisms are divided according to the branches of their typical use. Subsequently, the thesis deals with gallicisms' semantic aspect. The attention is particularly paid to expressive words and expressions used in slang or spoken Czech.

Propositions found during the theoretical study are demonstrated on chosen lexical material in order to depict real implementation of discovered principles. Those are also accompanied by general information about loanwords and the process of lexical borrowing in Czech language.

The last section of the thesis is destined to confront ascertained theoretical remarks with the actual use of gallicisms in Czech communication, and to discover native speakers' habits related to this topic. For this purpose, the thesis introduces corpus analysis which was carried out on the SyD platform. There, the frequency of loanwords was compared to equivalent Czech expressions and the rate of their occurrence in both written and spoken communication. The outcome from this analysis can be compared with the research carried out by Dickins that was also cited in the thesis.

Based on our analysis and the latter carried out by Dickins, we can assume that gallicisms represent an important part of Czech contemporary vocabulary. Even though respondents expressed the preference for Czech expressions rather than loanwords, in reality native speakers frequently opt for foreign expressions. This proves gallicisms undoubtedly constitute a contributive part of Czech lexicon.

Seznam literatury

BABORÁK, Václav. *Cizí slova v češtině zdomácnělá: jejich abecední seznam, pravopis, výslovnost a význam*. Praha: V. Baborák, 1931.

BAUGH, Albert Croll. *A History of the English Language*. London: Routledge, 1993. In: *Aspekty hodnocení cizojazyčných přejímek: mezi módností a standardem*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2009.

DANEŠ, František. *Xenismy v dnešní češtině*. In: KARLÍK, Petr a Zdeňka HLADKÁ, ed. *Čeština-univerzália a specifika 4: sborník konference ve Šlapanicích u Brna 15.-17.11.2001*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001.

DICKINS, Tom. *Attitudes to lexical borrowing in the Czech Republic*. Vyd. 1. Liberec: Bor, 2009.

DOKULIL, Miloš; HORÁLEK, Karel; HŮRKOVÁ, Jiřina; KNAPPOVÁ, Miloslava; PETR, Jan, s autorským kolektivem. *Mluvnice češtiny*. Vyd. 1. Svazek 1: Fonetika, Fonologie, Morfonologie a morfeematika, Tvoření slov. Praha: Academia, 1986.

DUCKWORTH, David. *Zur terminologischen und systematischen Grundlage der Forschung auf dem Gebiet der englisch-deutschen Interferenz: Kritische Übersicht und neuer Vorschlag*. In: *Sprachliche Interferenz Festschrift für Werner Betz zum 65. Tübingen Niemeyer, 1977*, s. 36-56. In: *Aspekty hodnocení cizojazyčných přejímek: mezi módností a standardem*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2009.

FURDÍK, Juraj. *Integračné procesy pri lexikálnych prevzatiach*. Jazykovedný časopis, 1994, roč. 45, s. 95-101. In: *Aspekty hodnocení cizojazyčných přejímek: mezi módností a standardem*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2009.

GREVISSE, Maurice; GOOSSE, André. *Le bon usage: Grammaire française*. 13. éd. Paris: Duculot, 1993.

GRZEGA, Joachim. *Borrowing as a Word-Finding Process in Cognitive Historical Onomasiology*. *Onomasiology Online*, 2003, roč. 4, s. 22-42. In: *Aspekty hodnocení*

cizojazyčných přejímek: mezi módností a standardem. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2009.

HAUSER, P. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: SPN, 1980. In: *Internacionalizace současné české slovní zásoby*. V Ostravě: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2007.

Knih kuchařských předpisů. Praha: vydal vlastním nákladem Československý svaz kuchařů, 1925.

KRAUS, Jiří a kol. *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2005.

MATHESIUS, Vilém. *Cizí slova ze stanoviska synchronického*. In: *Čeština a obecný jazykozpyt*. Praha: Melantrich, 1947, s. 96-109. In: *Internacionalizace současné české slovní zásoby*. V Ostravě: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2007.

Příruční mluvnice češtiny. Praha: Nakladatelství LN, 1997.

RADINA, Otomar. *Francouzština a čeština – systémové srovnání dvou jazyků*. Vyd. 1., Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977.

RADINA, Otomar. *Zrádná slova ve francouzštině*. 2., upr. vyd. Praha: SPN, 1978. Odborná literatura pro učitele.

SCHEJBALOVÁ, Zdeňka. *Slova přejatá z francouzštiny v české slovní zásobě [CD-ROM]*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2016.

SVOBODOVÁ, Diana. *Aspekty hodnocení cizojazyčných přejímek: mezi módností a standardem*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2009.

SVOBODOVÁ, Diana. *Internacionalizace současné české slovní zásoby*. V Ostravě: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2007.

ŠMILAUER, Vladimír. *Nauka o českém jazyku*. Praha: SPN, 1972. In: *Internacionalizace současné české slovní zásoby*. V Ostravě: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2007.

Seznam online zdrojů

MARTINCOVÁ, Olga (2017): INTERNACIONALISMUS. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. URL: <https://www.czechency.org/slovník/INTERNACIONALISMUS> (poslední přístup: 24. 4. 2021)

NEKULA, Marek (2017): VÝPŮJČKA. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. URL: <https://www.czechency.org/slovník/VÝPŮJČKA> (poslední přístup: 24. 4. 2021)

PEŠEK, Ondřej (2017): GALICISMY V ČESKÉM LEXIKU. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. URL: [https://www.czechency.org/slovník/GALICISMY V ČESKÉM LEXIKU](https://www.czechency.org/slovník/GALICISMY_V_ČESKÉM_LEXIKU) (poslední přístup: 24. 4. 2021)

RADIMSKÝ, Jan (2017): ROMANISMY V ČESKÉM LEXIKU. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. URL: [https://www.czechency.org/slovník/ROMANISMY V ČESKÉM LEXIKU](https://www.czechency.org/slovník/ROMANISMY_V_ČESKÉM_LEXIKU) (poslední přístup: 24. 4. 2021)

Seznam tabulek

Tabulka 1: Výskyt galicizmů v různých sémantických oblastech.....	37
Tabulka 2: Porovnání četnosti výskytu vybraných galicizmů a jejich českých protějšků v psaných komunikátech.....	44
Tabulka 3: Porovnání četnosti výskytu vybraných galicizmů a jejich českých protějšků v mluvených komunikátech	46